

บทที่ 8

โรคสัตว์และการสุขาภิบาล

การเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดนั้นผู้เลี้ยงต้องการให้สัตว์เลี้ยงของตนมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีการเจริญเติบโตที่เป็นปกติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็อยู่ที่ผู้เลี้ยงสัตว์มีความรู้ ความชำนาญ ในการเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิดเป็นอย่างดี ผู้เลี้ยงต้องรู้จักวิธีการป้องกันที่จะไม่ให้สัตว์เกิดโรค หรือหากเกิดโรคขึ้นแล้วจะรักษาได้อย่างไร ปัจจุบันโรคที่เกิดกับสัตว์มีอยู่หลายโรคทั้งโรคที่ไม่ติดต่อและโรคที่ติดต่อ เช่น โรคแท้งติดต่อ โรคเท้าและปากเปื่อย โรคแอนแทรกซ์ และโรคไข้หวัดนก เป็นต้น ซึ่งทั้งฝ่ายราชการและเอกชนก็ได้จับมือกันหาวิธีการป้องกันและกำจัดโรคที่เกิดกับสัตว์ให้หมดไป และในปัจจุบันก็ทำการป้องกันได้ระดับหนึ่ง แต่สัตว์เลี้ยงยังคงเกิดโรคระบาดในทุก ๆ ปี ดังนั้น ผู้ดำเนินกิจการเลี้ยงสัตว์จำเป็นที่จะต้องศึกษาหาความรู้เรื่องการป้องกันและรักษาโรคสัตว์เพื่อนำไปใช้ ในฟาร์มของตนเอง โดยมุ่งหวังให้สัตว์มีการเจริญเติบโตเป็นปกติและให้ผลตอบแทนสูงสุด

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคสัตว์และการสุขาภิบาล

ผู้ดำเนินกิจการเลี้ยงสัตว์จำเป็นต้องรู้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโรคและการสุขาภิบาลเสียก่อนก่อนที่จะดำเนินกิจการเลี้ยงสัตว์เพราะถ้าหากผู้ที่ทำการเลี้ยงสัตว์ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคและการสุขาภิบาลแล้วการเลี้ยงสัตว์ก็มักจะ ไม่ประสบผลสำเร็จ ผู้เลี้ยงสัตว์ควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโรคสัตว์และการสุขาภิบาลดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของโรคสัตว์และการสุขาภิบาล

สัตว์ที่มีสุขภาพดีจะเจริญเติบโตเป็นปกติ มีความสมบูรณ์แข็งแรงและให้ผลผลิตเป็นเนื้อ นม และไข่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนสัตว์ที่อ่อนแอและเป็นโรคการให้ผลผลิตก็จะไม่เต็มที่ ซึ่งสัตว์เลี้ยงจะมีสุขภาพดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับการจัดการของผู้เลี้ยงเป็นสำคัญ ความหมายและความสำคัญของโรคสัตว์และการสุขาภิบาลมีดังนี้

1.1 ความหมายของโรคสัตว์ โรคสัตว์ (disease) หมายถึง ความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับร่างกายสัตว์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นกับอวัยวะใดอวัยวะหนึ่งหรือเกิดกับทุกระบบของร่างกาย มีผลทำให้การทำงานของอวัยวะต่าง ๆ เสียไป (เกรียงศักดิ์ พูนสุข, 2536) สัตว์จะดำรงชีพอย่างไม่ปกติ พิกการ หรือตาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดกับสัตว์เศรษฐกิจ เช่น โคนม โคนเนื้อ สุกร ไก่เนื้อ และไก่ไข่ เป็นต้น (ดำรง กิตติชัยศรี, 2542)

1.2 ความสำคัญของโรคสัตว์ โรคสัตว์มีความสำคัญและมีผลต่อธุรกิจการเลี้ยงสัตว์มาก ทั้งนี้เนื่องจาก

- 1.2.1 เมื่อสัตว์เกิดโรคจะให้ผลผลิตลดลง
- 1.2.2 เมื่อสัตว์เกิดโรคจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษา
- 1.2.3 เมื่อสัตว์เกิดโรครายได้รวมของฟาร์มจะลดลง
- 1.2.4 เกิดผลเสียหายต่อเศรษฐกิจของประเทศ
- 1.2.5 โรคสัตว์บางโรคสามารถติดต่อถึงคนได้

1.3 การสุขาภิบาล (sanitation) หมายถึง การจัดการใด ๆ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ให้เอื้ออำนวยและเหมาะสมกับความต้องการ โดยธรรมชาติของสัตว์แต่ละชนิด ทั้งนี้เพื่อให้สัตว์มีสุขภาพแข็งแรง มีการเจริญเติบโตดีและให้ผลผลิตสูง ซึ่งการสุขาภิบาลนั้นจะเป็นการจัดการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวสัตว์ เช่น ภูมิอากาศ อุณหภูมิ โรงเรือน และอาหาร หากผู้เลี้ยงสัตว์ มีการสุขาภิบาลทุกด้านดีสัตว์ก็จะไม่เกิดโรคและให้ผลตอบแทนได้เต็มที่

2. สาเหตุของการเกิดโรคในสัตว์

การเกิดโรคในสัตว์เกิดจากหลายสาเหตุ ทั้งสาเหตุทางตรงและสาเหตุทางอ้อม ซึ่งอาจจะเกิดจากตัวสัตว์เอง โรงเรือนและอุปกรณ์ อาหาร น้ำ หรือจากตัวผู้เลี้ยงเอง ซึ่งจะเป็นสาเหตุใดก็ตามล้วนส่งผลต่อสุขภาพของสัตว์ทั้งสิ้น สาเหตุของการเกิดโรคในสัตว์แบ่งได้ดังนี้

2.1 สาเหตุทางอ้อม เป็นสาเหตุที่ไม่ได้เกิดจากเชื้อโรคแต่เกิดจากสภาพแวดล้อม รอบ ๆ ตัวสัตว์ ซึ่งชักนำให้สัตว์เกิดโรคได้ สาเหตุทางอ้อม ได้แก่

2.1.1 ความเครียด เช่น สภาพโรงเรือนไม่เหมาะสม มีแมลงรบกวน อากาศร้อนจัด หนาวจัด ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียดซึ่งก่อให้เกิดโรคในสัตว์ได้

2.1.2 การขาดสารอาหาร เช่น ขาดธาตุแคลเซียมทำให้เกิดโรคกระดูกอ่อน ขาดโปรตีนทำให้แคระแกร็น เป็นต้น

2.1.3 เกิดจากความผิดปกติของระบบฮอร์โมนในร่างกายสัตว์

2.1.4 เกิดจากความบกพร่องทางพันธุกรรม

2.1.5 สารพิษในอาหารสัตว์ เช่น กรดไฮโดรไซยานิก (hydrocyanic acid) ในมันสำปะหลัง

2.2 สาเหตุทางตรง ได้แก่ การเกิดโรคที่เกิดจากเชื้อจุลินทรีย์ต่าง ๆ เช่น แบคทีเรีย ไวรัส เชื้อรา โปรโตซัว พยาธิภายนอก และพยาธิภายใน

3. ประเภทของโรคสัตว์

โรคสัตว์แบ่งออกได้หลายประเภทตามสาเหตุที่ก่อให้เกิดโรค การติดต่อของโรคและตามระดับความรุนแรงของโรค ซึ่งประเภทของโรคสัตว์แบ่งออกได้ดังนี้

3.1 แบ่งตามสาเหตุที่ก่อให้เกิดโรค แบ่งได้ดังนี้

3.1.1 โรคติดเชื้อ (infectious disease) ได้แก่ โรคที่เกิดจากเชื้อจุลินทรีย์ต่าง ๆ เช่น แบคทีเรีย

ไวรัส โปโรโตซัว รา ริกเก็ตเซีย และพยาธิ

3.1.2 โรคไม่ติดเชื้อ (non – infections disease) เป็นโรคที่เกิดจากสาเหตุอื่นนอกจากเชื้อจุลินทรีย์และพยาธิ

3.2 แบ่งตามการติดต่อของโรค แบ่งได้ดังนี้

3.2.1 โรคติดต่อ (contagious disease) เป็นโรคที่เกิดกับสัตว์ตัวหนึ่งตัวใดแล้วสามารถที่จะแพร่ระบาดไปยังสัตว์ตัวอื่นได้ ส่วนใหญ่จะเป็นโรคที่เกิดจากเชื้อจุลินทรีย์และพยาธิ

3.2.2 โรคไม่ติดต่อ (non – contagious disease) เป็นโรคที่เกิดกับสัตว์ตัวหนึ่งตัวใดแล้วไม่ติดต่อไปยังสัตว์ตัวอื่น ส่วนมากเกิดจากสภาพแวดล้อมและอาหาร

3.3 แบ่งตามระดับความรุนแรงของโรค แบ่งออกได้ดังนี้

3.3.1 การเกิดโรคชนิดเฉียบพลัน (peracute) สัตว์จะแสดงอาการป่วยอย่างรวดเร็วและจะตายภายใน 24 – 48 ชั่วโมง เช่น โรคคอบวมในโค กระบือ เป็นต้น

3.3.2 ชนิดรุนแรง (acute) สัตว์จะแสดงอาการรุนแรงอยู่หลายวัน พบอัตราการตาย (mortality) ค่อนข้างสูง เช่น โรคนิวคาสเซิลในสัตว์ปีก โรคไข้หวัดนก และโรคอหิวาต์สุกร เป็นต้น

3.3.3 ชนิดไม่รุนแรง (subacute) สัตว์จะแสดงอาการป่วยเป็นสัปดาห์หรือหลายสัปดาห์ เช่น โรคปากและเท้าเปื่อยในสัตว์กีบ เป็นต้น

3.3.4 ชนิดเรื้อรัง (chronic) สัตว์จะแสดงอาการป่วยหลายวันหรือเป็นเดือน เช่น วัณโรคโค โรคพยาธิไส้เดือน เป็นต้น

3.4 แบ่งตามระบบกายวิภาคของสัตว์ แบ่งได้ดังนี้

3.4.1 โรคของระบบทางเดินหายใจ (disease of respiratory tract)

3.4.2 โรคของระบบย่อยอาหาร (disease of digestive system)

3.4.3 โรคของระบบประสาท (disease of nervous system)

3.4.4 โรคของระบบขับถ่ายและระบบสืบพันธุ์ (disease of urogenital system)

3.4.5 โรคของระบบผิวหนัง (disease of integument system)

4. วิธีการติดต่อของโรคสัตว์

การติดต่อโรคในสัตว์ติดต่อกันได้หลายทาง ทั้งทางน้ำ อากาศ อาหาร วัสดุอุปกรณ์ การสัมผัสหรือจากแม่สู่ลูก เป็นไปได้หลายช่องทาง ดังนั้นผู้เลี้ยงสัตว์จึงต้องหาวิธีการป้องกันไม่ให้สัตว์ติดโรค ซึ่งเกรียงศักดิ์ พูนสุข (2536) กล่าวว่า วิธีการติดต่อของโรคสัตว์มีหลายกรณีดังนี้

4.1 การติดเชื้อทางอากาศ (air borne) ส่วนใหญ่เป็นโรคที่เกิดกับระบบหายใจ

4.2 การติดต่อจากน้ำและอาหาร (water and feed) น้ำและอาหารจะเป็นตัวแพร่เชื้อได้ดี

4.3 การติดต่อทางวัสดุรองพื้นและอุจจาระ (litter and dropping)

4.4 การติดต่อโดยการสัมผัส (contact) การสัมผัสกันอย่างใกล้ชิดของสัตว์ก่อให้เกิดการติดโรค

ได้อย่างดี

4.5 การติดต่อโดยสัตว์พาหะ (vector) เช่น หนู ยุง แมลงสาบ เป็นต้น

4.6 การติดต่อผ่านทางไข่ (egg transmission) โดยผ่านจากตัวแม่สู่ลูกโดยผ่านทางไข่ เช่น โรคไข้
ขาวในไก่ เป็นต้น

4.7 การติดต่อโดยทางกล (mechanical means) เช่น รองเท้า เสื้อผ้า อุปกรณ์ต่าง ๆ

5. ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดโรคในสัตว์

การเกิดโรคในสัตว์มีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายประการ การที่สัตว์จะเกิดโรคหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งด้านการสุขาภิบาล สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวสัตว์ ชนิดของเชื้อ และปริมาณเชื้อที่สัตว์ได้รับย่อมส่งผลต่อการเกิดโรคระบาดได้ทั้งสิ้น ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดโรคในสัตว์มีดังนี้

5.1 ชนิดและคุณสมบัติของตัวเชื้อโรค เชื้อโรคบางชนิดมีความรุนแรงน้อยบางชนิด มีความรุนแรงมากและถึงแม้จะเป็นเชื้อชนิดเดียวกัน ถ้าสถานะแตกต่างกันความรุนแรงของโรค ก็อาจแตกต่างกันได้

5.2 ปริมาณของเชื้อที่สัตว์ได้รับเข้าไป ถ้าสัตว์ได้รับเชื้อในปริมาณที่มากหรือได้รับเชื้ออยู่ตลอดเวลาโอกาสที่จะเกิดโรคมักมากขึ้นด้วย

5.3 วิธีทางที่เชื้อเข้าสู่ร่างกาย เชื้อโรคบางชนิดมีความเหมาะสมในการก่อให้เกิดโรคได้ดี ถ้าเชื่อนั้นเข้าสู่ร่างกายโดยวิธีทางจำเพาะของมันแต่ถ้าเข้าไปไม่ถูกทางโรคอาจจะไม่เกิดขึ้น

5.4 ภูมิคุ้มกันของร่างกายสัตว์เอง ถ้าสัตว์มีระบบภูมิคุ้มกันตอบสนองต่อเชื้อโรคได้ดี โอกาสเกิดโรคก็ลดลง

5.5 การจัดการด้านสุขาภิบาลที่ดี เช่น การทำความสะอาด ฟันยาฆ่าเชื้อเป็นประจำ ดูแลสภาพแวดล้อมในโรงเรือนให้เหมาะสม ไม่ร้อน อบอ้าวเกินไป หลีกเลี่ยงการทำให้สัตว์เครียด ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้อากาศเกิดโรคน้อยลง หรือถ้าเกิดโรคขึ้น อาการจะไม่รุนแรงนัก และสามารถควบคุมความรุนแรงและการระบาดได้ง่าย (ดำรง กิตติชัยศรี, 2542)

6. หลักในการป้องกันการเกิดโรคในสัตว์

มีวิธีการปฏิบัติหลายประการที่สามารถป้องกันไม่ให้สัตว์ป่วยเป็นโรคได้ ซึ่งผู้เลี้ยงสัตว์เป็นบุคคลแรกที่จะทำให้สัตว์ไม่เกิดโรคได้ ทั้งนี้เพราะคนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ถ้าหากเรามีการจัดการกับสัตว์ที่ดี ดูแลทั้งด้าน น้ำ อาหาร วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับสัตว์แล้วสัตว์ก็จะไม่เกิดโรค การป้องกันการเกิดโรคในสัตว์ทำได้ดังนี้

6.1 ป้องกันไม่ให้มีการสัมผัสระหว่างสัตว์ป่วยกับสัตว์ดี ผู้เลี้ยงสัตว์สามารถปฏิบัติได้ดังนี้

6.1.1 ควบคุมและเข้มงวดในการนำสัตว์หรือส่วนอื่น ๆ ของสัตว์จากต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทย โดยเฉพาะประเทศที่มีโรคระบาด รวมทั้งอาหารสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ด้วย

6.1.2 ความคุมและเข้มงวดการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือชิ้นส่วนของสัตว์ภายในประเทศ ต้องมีการกักกันสัตว์

6.1.3 ทำลายสัตว์ป่วยหรือสงสัยว่าป่วยให้หมด

6.1.4 กำจัดพาหะของโรค

6.1.5 ทำการฆ่าเชื้อ โรควัตถุหรือสิ่งของที่ติดเชื้อ ได้แก่

6.1.5.1 กวาด ถู เช็ด ล้าง วัตถุสิ่งของที่ติดเชื้อ

6.1.5.2 ทำลายเชื้อโรคโดยการพ่นยาฆ่าเชื้อ

6.1.6 มีการป้องกันโดยการจัดการเกี่ยวกับโรงเรือน ใช้ระบบมาตรฐานฟาร์มบังคับใช้กับทุกฟาร์ม

6.2 การสร้างภูมิคุ้มกันโรคหรือสร้างความต้านทานโรคให้กับสัตว์โดยการทำวัคซีน (vaccine) ให้กับสัตว์ตามชนิดและวันที่กำหนดโดยเคร่งครัด

6.3 การรักษาสัตว์ที่ป่วย โดยการแยกสัตว์ป่วยออกจากต่างหากเพื่อป้องกันไม่ให้ สัตว์ป่วยเป็นตัวแพร่เชื้อไปสู่ปกติ

7. ลักษณะที่บ่งชี้ว่าสัตว์ป่วย

สัตว์ที่ป่วยจะแสดงอาการ (symptom) ต่าง ๆ ออกมาให้เราเห็นซึ่งอาจจะแสดงออกทางระบบหายใจ ระบบย่อยอาหาร ระบบขับถ่าย ระบบประสาท และความผิดปกติทางผิวหนัง แต่ส่วนใหญ่จะมีอาการเบื้องต้นคล้ายคลึงกัน คือ มีไข้ หงอย ซึม เบื่ออาหาร แต่ลักษณะปลีกย่อยของอาการที่แสดงออกเมื่อสัตว์เป็น โรคแต่ละชนิดนั้นจะแตกต่างกันออกไป ซึ่งลักษณะที่บ่งชี้ว่าสัตว์ป่วยแบ่งออกได้ดังนี้

7.1 อาการผิดปกติเกี่ยวกับระบบหายใจ มีดังต่อไปนี้

7.1.1 หายใจขัดหรือหายใจไม่เต็มที่

7.1.2 หายใจมีเสียงดัง

7.1.3 มีน้ำมูกไหลออกทางจมูก

7.1.4 เยื่อจมูกอักเสบ

7.1.5 หายใจโดยใช้ช่องท้อง หรือหายใจเฉพาะที่หน้าอก ซึ่งอัตราการหายใจ ในสัตว์ปกติแสดงไว้ในตารางที่ 8.1

7.1.6 ไอ และจาม

7.2 อาการผิดปกติเกี่ยวกับระบบย่อยอาหาร มีดังต่อไปนี้

7.2.1 เบื่ออาหาร ไม่ยอมกินหญ้าและอาหาร

7.2.2 กินอาหารมากกว่าปกติแต่ไม่อ้วน อาจเกิดจากพยาธิ

7.2.3 กินสิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร

- 7.2.4 มีน้ำลายไหล
- 7.2.5 ปากเหม็น ปากแห้งผาก
- 7.2.6 ปวดท้อง ท้องร่วง หรือบางครั้งอาจท้องผูก
- 7.2.7 สัตว์บางตัวอาจจะมีการอาเจียน
- 7.3 อาการผิดปกติเกี่ยวกับระบบขับถ่าย มีดังต่อไปนี้
 - 7.3.1 ปัสสาวะขุ่นมีสีเหลืองเข้ม
 - 7.3.2 ปัสสาวะไม่ออก หรือกระปริดกระปรอย หรือปัสสาวะไหลไม่หยุด
 - 7.3.3 เดินขาแข็ง นอนไม่ลง
- 7.4 อาการผิดปกติเกี่ยวกับระบบประสาท มีดังต่อไปนี้
 - 7.4.1 กระวนกระวาย ตัวสั่น ตื่นเต้น บ้าคลั่ง
 - 7.4.2 เดินเป็นวงกลม หรือเดินถอยหลัง
 - 7.4.3 ลูกขึ้นและนอนลำบาก ชักกระตุก
 - 7.4.4 น้ำลายไหล ตาพองโต ปากลิ้น
 - 7.4.5 อาการขาแข็งแข็งทื่อ หรืออาจลุกเดินไม่ได้
- 7.5 อาการผิดปกติทางผิวหนัง มีดังต่อไปนี้
 - 7.5.1 เหงื่อออก อุณหภูมิร่างกายต่ำกว่าปกติ
 - 7.5.2 ขนร่วงและขาดรุ่งริ่ง ผิวหนังตกสะเก็ด
 - 7.5.3 ผิวหนังหยาบแห้ง ขนลุกชัน
 - 7.5.4 มีไข้สูง อุณหภูมิของร่างกายผิดไปจากปกติ (ตารางที่ 8.2)
 - 7.5.5 น้ำเหลืองคั่งที่ปลายเท้าและโคนขา
 - 7.5.6 ท้อง หน้าอก หนักหุ้มปลายอวัยวะเพศ เหนียง หัวนมเพศเมียเกิดอาการบวม
- 7.6 ซีฟจรเด่นผิดไปจากสภาพปกติ (ตารางที่ 8.3)

ตารางที่ 8.1 ค่าอัตราการหายใจในสภาพปกติของสัตว์บางชนิด

ชนิดสัตว์	อัตราการหายใจ (ครั้งต่อนาที)
ม้า	12
โค	30
แกะ	19
ไก่เทศผู้	12 – 20
ไก่เทศเมีย	20 – 36
สุนัข	22
แมว	26

ที่มา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2546, หน้า 204)

ตารางที่ 8.2 ค่าอุณหภูมิปกติในร่างกายสัตว์ชนิดต่าง ๆ

ชนิดสัตว์	อุณหภูมิปกติในร่างกาย (± 0.5 องศาเซลเซียส)
สุกร	39.2
แกะและแกะ	39.1
โคนม	38.6
โคเนื้อ	38.3
สุนัข	38.9
แมว	38.6

ที่มา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2546, หน้า 206)

ตารางที่ 8.3 ค่าอัตราการเต้นของชีพจรในสภาพปกติของสัตว์ชนิดต่าง ๆ

ชนิดสัตว์	อัตราการเต้นของชีพจร (ครั้งต่อนาที)
ม้า	23 – 70
โค	60 – 70
แกะ	70 – 135
แกะ	60 – 120
ลูกไก่	350 – 450
ไก่ใหญ่	250 – 300
สุกร	58 – 86
สุนัข	100 – 130
แมว	110 – 140

ที่มา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2546, หน้า 205)

8. การระบาดของโรค

ในปัจจุบันยังมีโรคที่เกิดกับสัตว์อีกหลายโรคที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเกิดการระบาด ทำให้โรคแพร่กระจายไปตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ทั้งรัฐบาลและเอกชนผู้ดำเนินการเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ก็ได้เฝ้าระวัง หาวิธีป้องกันการระบาดของโรคสัตว์ เพื่อให้ทราบสาเหตุของการเกิดโรค ปัจจัยที่มีผลต่อการแพร่กระจายของโรค โดยการเฝ้าระวังและสังเกตการณ์เพื่อหาวิธียับยั้งการระบาดของโรคสัตว์ ข้อควรปฏิบัติเมื่อเกิดการระบาดของโรคกระทำได้นี้

8.1 ถ้ามีสัตว์ป่วยหรือตายเฉียบพลันโดยไม่ทราบสาเหตุหรือบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงกัน หมู่บ้านเดียวกันมีสัตว์ป่วยหรือตายตั้งแต่สองตัวขึ้นไปในระยะเวลาห่างกันไม่เกิน 7 วัน ให้เจ้าของแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์หรือสัตวแพทย์ ภายใน 24 ชั่วโมง นับจากสัตว์ป่วยหรือตาย

- 8.2 ห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วย ห้ามฆ่าแหละ หรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดกับ ซากสัตว์ป่วย
- 8.3 ถ้าเกิน 48 ชั่วโมงหลังแจ้งเจ้าหน้าที่แล้ว ให้ทำการฝังซากลึกอย่างน้อย 50 เซนติเมตร โยทับด้วยปูนขาวและปูนดินสูง 50 เซนติเมตร เพื่อป้องกันสัตว์มาคุ้ยเจี้ยว
- 8.4 สัตวแพทย์มีอำนาจในการออกคำสั่ง กักขัง แยกหรือย้ายสัตว์ป่วย ให้ฝัง หรือเผาทำลายซาก และทำการฆ่าเชื้อบริเวณรอบ ๆ ได้
- 8.5 เจ้าของสัตว์สามารถรับค่าชดใช้ในการทำลายซากได้ตามที่กฎกระทรวงกำหนดไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่งของราคาสัตว์

9. พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์

พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์นั้นได้ประกาศใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 ออกเมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2499 เป็นปีที่ 11 ในรัฐบาลปัจจุบัน ซึ่งครอบคลุมวิธีปฏิบัติในการเคลื่อนย้ายสัตว์ ชนิดของโรคระบาด และอื่น ๆ ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของพระราชบัญญัตินี้

9.1 ในพระราชบัญญัตินี้ “สัตว์” หมายความว่า

9.1.1 ช้าง ม้า โค กระบือ ลา ต่อ แพะ แกะ สุกร สุนัข แมว กระจง ตาย ถึง ชะนี และให้หมายความรวมถึงน้ำเชื้อสำหรับผสมพันธุ์ และเอ็มบริโอ (ตัวอ่อนของสัตว์ที่ยังไม่เจริญเติบโตจนถึงขั้นที่มีอวัยวะครบบริบูรณ์) ของสัตว์เหล่านี้ด้วย

9.1.2 สัตว์ปีก จำพวกนก ไก่ เป็ด ห่าน และให้หมายความรวมถึงไข่สำหรับใช้ทำพันธุ์ด้วย และ

9.1.3 สัตว์ชนิดอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

9.2 “ซากสัตว์” หมายความว่า ร่างกายหรือส่วนของร่างกายสัตว์ที่ตายแล้วและยังไม่ได้แปรสภาพเป็นอาหารสุก หรือสิ่งประดิษฐ์สำเร็จรูป และให้หมายความรวมถึงงา เขา และขน ที่ได้ตัดออกจากสัตว์ขณะมีชีวิตและยังไม่ได้แปรสภาพเป็นสิ่งประดิษฐ์สำเร็จรูปด้วย (กรมปศุสัตว์, 2549 ก.)

9.3 “เจ้าของ” หมายความว่า ผู้ครอบครอง ในกรณีเกี่ยวกับสัตว์เมื่อไม่ปรากฏเจ้าของ ให้หมายความรวมถึงผู้เลี้ยงและผู้ควบคุมด้วย

9.4 “ท่าเข้า” หมายความว่า ที่สำหรับนำสัตว์และซากสัตว์เข้าในราชอาณาจักร

9.5 “ท่าออก” หมายความว่า ที่สำหรับนำสัตว์และซากสัตว์ออกนอกราชอาณาจักร

9.6 “ด่านกักสัตว์” หมายความว่า ที่สำหรับกักสัตว์หรือซากสัตว์เพื่อตรวจโรคระบาด

9.7 “การค้า” หมายความว่า การค้าในลักษณะคนกลาง

9.8 “พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้ง คือ

9.8.1 ในเขตเทศบาล ได้แก่ ปลัดเทศบาล

9.8.2 ในเขตสุขาภิบาล ได้แก่ ประธานกรรมการสุขาภิบาล

9.8.3 นอกเขตเทศบาลและนอกเขตสุขาภิบาล ได้แก่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอประจำกิ่งอำเภอ

กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน

- 9.9 “สารวัตร” หมายความว่า สารวัตรของกรมปศุสัตว์หรือผู้ซึ่งอธิบดีแต่งตั้ง
- 9.10 “สัตว์แพทย์” หมายความว่า สัตว์แพทย์ของกรมปศุสัตว์หรือผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้ง
- 9.11 “โรคระบาด” หมายความว่า ถึงโรคต่อไปนี้
 - 9.11.1 โรครินเดอร์เปสต์ (rinderpest)
 - 9.11.2 โรคเฮโมรายิกเซพติซีเมีย (haemorrhagic septicemia)
 - 9.11.3 โรคแอนแทรกซ์ (anthrax)
 - 9.11.4 โรคเซอร์รา (surra)
 - 9.11.5 โรคสารติก (epizootic lymphangitis)
 - 9.11.6 โรคมวงคตอพิย (glander)
 - 9.11.7 โรคปากและเท้าเปื่อย (foot and mouth disease)
 - 9.11.8 โรคอหิวาต์สุกร (swine fever)
 - 9.11.9 โรคอื่น ๆ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

กฎกระทรวงฉบับที่ 1 พ.ศ. 2499 กำหนดโรคระบาดเพิ่มเติมเฉพาะกรณีนำสัตว์หรือซากสัตว์เข้ามาในราชอาณาจักร ดังนี้คือ

- 9.11.10 วัณโรค (tuberculosis)
- 9.11.11 โรคพิษสุนัขบ้า (rabies)
- 9.11.12 โรคจีขาว (pullorum)
- 9.11.13 กาฬโรคสัตว์ปีก (fowl plague)
- 9.11.14 โรคนิวคาสเซิล (newcastle)
- 9.11.15 โรคหลอดลมและกล่องเสียงอักเสบติดต่อในไก่ (infectious laryngotra-cheitis)
- 9.11.16 โรคโลหิตจางติดต่อในม้า (equi infectious anemia)
- 9.11.17 โรคปอดและเยื่อหุ้มปอดอักเสบติดต่อในโค กระบือ (contagious bovine plueropneumonia)
- 9.11.18 โรคบลูเซลโลซิส หรือแท้งติดต่อในโค (brucellosis)
- 9.11.19 โรคโพรงจมูกอักเสบติดต่อในสุกร (atrophic rhinitis)
- 9.11.20 โรคสมองและเยื่อหุ้มสมองอักเสบติดต่อ (encephalomyelitis)

กฎกระทรวงฉบับที่ 10 พ.ศ. 2507 กำหนดโรคระบาดเพิ่มเติม คือ

- 9.11.21 โรคทริคิโนซิส (trichinosis)

โรคในสัตว์เลี้ยงที่สำคัญทางเศรษฐกิจ

โรคที่สำคัญในสัตว์เลี้ยงที่เป็นสัตว์เศรษฐกิจ ได้แก่ โค กระบือ สุกร และสัตว์ปีก นั้น มีอยู่

ด้วยกันหลายโรคซึ่งแต่ละโรคเมื่อเกิดขึ้นกับสัตว์แล้วก็จะทำความเสียหายให้กับสัตว์เลี้ยงเป็นอย่างมาก โรคบางโรคเมื่อเกิดกับสัตว์ในท้องถิ่นหนึ่งแล้วก็สามารถที่จะแพร่ขยายออกไปยังอีกท้องถิ่นหนึ่งได้เราเรียกว่า โรคระบาด บางโรคก็เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่นไม่มีการแพร่ระบาด บางโรคยังสามารถแพร่ระบาดจากสัตว์สู่คน ได้อีกด้วย ดังนั้นผู้เลี้ยงสัตว์จึงต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่อง การเกิดโรค ตลอดจนวิธีป้องกันและรักษา ทั้งนี้เพื่อให้สัตว์เลี้ยงของตนเองมีสุขภาพที่สมบูรณ์และ ให้ผลตอบแทนสูงสุด โรคที่สำคัญในสัตว์เศรษฐกิจมีดังนี้

1. โรคที่สำคัญในโคและกระบือ

โรคที่สำคัญในโคและกระบือนั้นมีอยู่ด้วยกันหลายโรค บางโรคก็สามารถแพร่ระบาดติดต่อกันได้แต่บางโรคก็ไม่สามารถแพร่กระจายได้ ผู้เลี้ยงสัตว์จำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโรคชนิดต่าง ๆ ในโคและกระบือ ต้องศึกษาวิธีการป้องกันมิให้เกิดโรคกับสัตว์เลี้ยงของตน หรือเมื่อเกิดโรคขึ้นในฝูงสัตว์แล้วจะดำเนินการรักษาอย่างไร โรคที่สำคัญในโคและกระบือ มีดังต่อไปนี้

1.1 โรคแอนแทรกซ์ (anthrax) เป็นโรคที่ร้ายแรงโรคหนึ่ง นิยมเรียกโรคนี้ว่า โรคกาฬ โค กระบือ และแกะ ที่ป่วยเป็นโรคแบบเฉียบพลันมีลักษณะสำคัญ คือ สัตว์ป่วยจะตายอย่างรวดเร็ว มีเลือดสีดำคล้ำไหลออกตามทวารต่างๆ ซากไม่แข็งตัว เป็นโรคติดต่อที่ร้ายแรงชนิดหนึ่ง นอกจากจะติดต่อกันในฝูงสัตว์แล้วยังสามารถติดต่อไปถึงคนได้ด้วย

1.1.1 สาเหตุและการแพร่โรค โรคนี้มีสาเหตุจากเชื้อแบคทีเรียชื่อ แบซิลลัส แอนทราซิส (Bacillus anthracis) พบมากในช่วงการเปลี่ยนแปลงของอากาศ โรคนี้ส่วนมากเกิดจากการหายใจเอาสปอร์ของเชื้อแบคทีเรียที่ปนเปื้อนอยู่ในดินหรือหญ้าเข้าสู่ร่างกาย และอาหารที่มีเชื้อปะปนอยู่เข้าไป แต่สัตว์จะเป็นโรคนี้โดยเชื้อเข้าทางบาดแผลได้เช่นกัน เมื่อเชื้อเข้าตัวสัตว์แล้วจะกระจายอยู่ตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย พร้อมกับสร้างสารพิษขึ้นมาทำให้สัตว์ป่วยและตายในที่สุด (กรมปศุสัตว์, 2549 ข.)

1.1.2 อาการ สัตว์เป็นโรคนี้แบบเฉียบพลันจะตายอย่างรวดเร็วภายในเวลา 1 – 2 ชั่วโมง แต่ถ้าเป็นแบบรุนแรงจะตายภายใน 1 – 2 วัน สัตว์จะมีอาการซึม หายใจเร็ว ลึก หัวใจเต้นเร็ว ไข้สูง ประมาณ 107 องศาฟาเรนไฮต์ เชื้อหุ้มต่าง ๆ มีเลือดคั่งหรือมีจุดเลือดออกตามลำตัว น้ำนมลดอย่างรวดเร็วและอาจมีเลือดปนหรือมีสีเหลืองเข้ม ท้องอืดและตายในที่สุด

1.1.3 การควบคุมและป้องกัน

1.1.3.1 แยกสัตว์ป่วยออกจากฝูง

1.1.3.2 ฟังหรือเผาซากสัตว์ตลอดจนดินบริเวณที่สัตว์ตาย การฝังควรขุดหลุมลึกประมาณ 2

เมตร โรยปูนขาวบนตัวสัตว์ก่อนกลบดิน

1.1.3.3 ใช้น้ำยา ฟอรัมาลิน (formalin) หรือ โซเดียมไฮดรอกไซด์ (sodium hydroxide) 5 – 10 เปอร์เซ็นต์ ราดฆ่าเชื้อ

1.1.3.4 กักดูอาการสัตว์ที่รวมฝูงกับสัตว์ป่วยหรือตาย

1.1.3.5 ฉีดวัคซีนให้สัตว์อายุตั้งแต่หย่านมขึ้นไป ในรัศมี 10 กิโลเมตร จากจุดเกิดโรค โดยฉีดทุก ๆ 6 เดือน ติดต่อกันเป็นเวลา 5 ปี โคน กระบือ ฉีดเข้าใต้ผิวหนังตัวละ 1 มิลลิลิตร หลังฉีดวัคซีนแล้วบริเวณที่ฉีดจะบวม และสัตว์มีไข้เล็กน้อย 2 – 3 วัน อย่าฉีดให้สัตว์กำลังตั้งท้องเพราะจะทำให้แท้งได้

1.1.4 การรักษาใช้เพนนิซิลินฉีดควบคุมกับซีรัมป้องกันโรคแอนแทรกซ์ หรือรักษาด้วยยาปฏิชีวนะจำพวกเตตระไซคลิน ติดต่อกัน 3 – 4 วัน

1.2 โรคปากและเท้าเปื่อย (foot and mouth disease) โรคปากและเท้าเปื่อยก็เป็น อีกโรคหนึ่งที่เกิดขึ้นกับโคและกระบือแล้วระบาดติดต่อกันได้ มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อไวรัส เอฟ เอ็ม ดี (FMD) ที่พบในประเทศไทยมี 3 ไทป์ คือ โอ (O) เอ (A) และเอเชียวัน (Asia I) เชื้อทั้ง 3 ไทป์นี้ จะทำให้สัตว์ป่วยแสดงอาการเหมือนกัน

1.2.2 อาการ โคที่เป็นโรคนี้อจะมีไข้ ซึม เบื่ออาหาร หลังจากนั้นจะมีเม็ดตุ่มพอง เกิดที่ริมฝีปาก ในช่องปาก เช่น เหงือกและลิ้น ทำให้น้ำลายไหล กินอาหารไม่ได้ และเกิดเม็ดตุ่มที่ระหว่างช่องกีบ ไรกีบ ทำให้เจ็บมาก เดินกะเผลก เมื่อเม็ดตุ่มแตกออกอาจมีเชื้อแบคทีเรียร่วมด้วย ทำให้แผลหายช้า ขณะที่โคเป็นโรคจะพอมน้ามจะลดลงอย่างมาก

1.2.3 การรักษา ถ้าไม่มีโรคแทรกซ้อนแผลจะหายเองใน 1 - 2 สัปดาห์ ถ้าแผลมีการติดเชื้อให้ทำความสะอาดแผล สำหรับที่กีบใส่ยาปฏิชีวนะชนิดที่ใช้ป้ายแผล เช่น เพนนิซิลิน หรือฟิวราไซลิโดน สำหรับที่ปากป้ายด้วยยาสีม่วง (เจนเชียนไวโอเลท)

1.2.4 การควบคุมและป้องกัน ฉีดวัคซีนป้องกันโรค โดยฉีดครั้งแรกเมื่อโคอายุ 6 เดือน และฉีดซ้ำทุก ๆ 6 เดือน

1.3 โรค布鲁เซลโลซิส (brucellosis) โรค布鲁เซลโลซิสหรือที่เกษตรกรนิยมเรียกว่า โรคแท้งหรือโรคแท้งติดติดคือ เป็นโรคติดต่อเรื้อรังที่สำคัญของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น โคน กระบือ สุกร แพะ ม้า สุนัข เป็นต้น และติดต่อสู่มนุษย์ได้ ลักษณะที่ควรสังเกตของโรคนี้อคือ สัตว์จะแท้งลูกในช่วงท้ายของการตั้งท้องและอัตราการผสมติดในฝูงจะต่ำ

1.3.1 สาเหตุและการแพร่ของโรค เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ชื่อ บรูเซลล่า (Brucella spp.) พบมีการแพร่ระบาดในทุกประเทศของโลก โดยเฉพาะ โคนม ยังมีความสำคัญ ในด้านสุขภาพอนามัยของมนุษย์ด้วย โรคนี้สามารถติดต่อถึงคนได้

1.3.2 อาการ แม่โคจะแท้งลูกในระยะตั้งท้องได้ 5 – 8 เดือน จะมีรกค้างและมดลูกอักเสบตามมาเสมอ การแท้งมักจะเกิดขึ้นในการตั้งท้องแรกเท่านั้น หลังจากนั้นอาจไม่แท้ง แต่จะเป็นตัวอมโรคแพร่ไปยังโคตัวอื่น ๆ ได้

1.3.3 การรักษา ไม่แนะนำให้รักษาเนื่องจากไม่ให้ผลดีเท่าที่ควร

1.3.4 การควบคุมและป้องกัน

1.3.4.1 ควรตรวจโรคทุก ๆ 6 เดือน ในฝูงโคที่ยังไม่ปลอดโรคและทุกปีในฝูงโคที่ปลอดโรค

1.3.4.2 สัตว์ที่ตรวจพบว่าเป็นโรคควรจะแยกออกจากฝูง

1.3.4.3 คอกสัตว์ป่วยด้วยโรคนี้อาจต้องใช้น้ำยาฆ่าเชื้อทำความสะอาดแล้วทิ้งร้างไว้อย่างน้อย 1 เดือน ก่อนนำสัตว์ใหม่เข้าคอก

1.3.4.4 ทำลายลูกที่แท้ง รก น้ำคร่ำ โดยการฝังหรือเผา แล้วทำความสะอาดพื้นที่นั้นด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ

1.3.4.5 กำจัด นก หนู แมลง สุนัข แมว และสัตว์เลี้ยงอื่นซึ่งเป็น ตัวแพร่โรคออกไป

1.3.4.6 สัตว์ที่นำมาเลี้ยงใหม่ ต้องปลอดจากโรคนี้อีก่อนนำเข้าคอก

1.3.4.7 โคพ่อพันธุ์ที่ใช้ต้องไม่เป็นโรคนี้อีก

1.3.4.8 ทำวัคซีนตามกำหนด

1.4 โรควัณโรค (Tuberculosis) วัณโรคเป็นโรคที่ติดต่อเรื้อรัง สามารถติดต่อระหว่างคนกับสัตว์ได้ เชื้อโรคนี้อาจมีความทนทานสามารถอยู่ในซากสัตว์ได้หลายสัปดาห์ และสามารถอยู่ในน้ำนมได้ประมาณ 10 วัน

1.4.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อแบคทีเรียที่เรียกว่า ไมโคแบคทีเรียม โบวิส (Mycobacterium bovis) ตัวการที่แพร่โรค คือ คนและสัตว์ที่ป่วย

1.4.2 การติดต่อ การหายใจพบมากที่สุดถึง 70 เปอร์เซ็นต์ การกินน้ำ อาหาร นม การสัมผัสทางผิวหนังที่เป็นแผล ติดต่อกับแม่ที่ป่วยไปยังลูกในท้องโดยผ่านทางสายสะดือ การผสมพันธุ์

1.4.3 อาการ สัตว์จะเบื่ออาหาร ชุ่มพอมลงเรื่อย ๆ สัตว์อาจจะมีไข้ได้เล็กน้อย อาการอื่น ๆ นอกจากนี้อาจจะขึ้นกับอวัยวะที่เป็น เช่น เกิดวัณโรคที่ปอด สัตว์จะไอในตอนกลางคืนหรือเมื่อทำงานหนัก วัณโรคที่ลำไส้จะมีการท้องเสียร่วมด้วย วัณโรคที่ลูกอัมตะ ลูกอัมตะจะบวมโต วัณโรคที่เต้านม เต้านมจะอักเสบ วัณโรคที่สมองจะพบว่าสัตว์มีอาการทางประสาท เมื่อฆ่าและซากสัตว์ที่ป่วยเป็นโรคนี้อาจพบตุ่มเป็นก้อนสีเทาเข้ม ๆ ตรงกลางจะเป็นหนองสีเหลือง หนองแข็ง

1.4.4 การดูแลรักษาเบื้องต้น ไม่มียารักษา เมื่อพบสัตว์ป่วยให้แยกออกจากฝูง แล้วทำลาย

1.4.5 การควบคุมและป้องกัน

1.4.5.1 ควรฉีดสัตวแพทย์ในท้องที่ให้ทำการทดสอบโค ด้วยวิธีการทดสอบทางผิวหนังอย่างสม่ำเสมอ ปีละ 1 ครั้ง

1.4.5.2 ถ้าพบว่าสัตว์ในฝูงเป็นโรคหรือสงสัยว่าเป็นโรค ควรแยกสัตว์นั้นออกจากฝูงและทำลายสัตว์

1.4.5.3 ฟาร์มที่เคยมีประวัติการเป็นโรค หรือยังคงมีโรคนี้อยู่ต้องมีการตรวจโรคสม่ำเสมอ และทำการเฝ้าระวังโรค

1.4.5.4 การนำสัตว์เข้า – ออกจากฟาร์ม ต้องทำการตรวจโรค

1.5 โรคเฮโมราจิกเซพติซีเมีย (haemorrhagic septicemia) โรคเฮโมราจิกเซพติซีเมียหรือนิยมเรียกตามอาการว่า “โรคคอบวม” เป็นโรคระบาดรุนแรงของโค – กระบือ แต่โรคนี้จะมีความรุนแรงน้อยลงในสัตว์อื่น ๆ เช่น แกะ สุกร ม้า อูฐ กวาง และช้าง เป็นต้น ลักษณะสำคัญของโรค คือ หายใจหอบลึกมีเสียงดัง คอหรือหน้าบวมแข็ง อัตราการป่วยและอัตราการตายสูง

1.5.1 สาเหตุและการแพร่ระบาด เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ชื่อ พาสทูเรลลา มัลโตซิดา (Pasteurella multocida) พบในประเทศต่าง ๆ ของเอเชียและแอฟริกาเป็นส่วนมาก การระบาดของโรคจะเกิดขึ้นในสถานะที่สัตว์เกิดความเครียด เช่น ตันหรือปลายฤดูฝน การเคลื่อนย้ายสัตว์หรือการใช้แรงงานสัตว์มากเกินไป ในสถานะความเครียดเช่นนี้สัตว์ที่เป็นตัวเก็บเชื้อ (carrier) จะปล่อยเชื้อออกมาปนเปื้อนกับอาหารและน้ำ เมื่อสัตว์ตัวอื่นกินอาหารหรือน้ำที่มีเชื้อปนอยู่เข้าไป ก็จะทำให้ป่วยเป็นโรคนี้และขับเชื้อออกมากับสิ่งขับถ่ายต่าง ๆ เช่น น้ำมูก น้ำลาย อุจจาระ ทำให้โรคแพร่ระบาดต่อไป เชื้อ Pasteurella multocida นี้เมื่อปนเปื้อนอยู่ในแปลงหญ้าจะมีชีวิตอยู่ได้ประมาณ 24 ชั่วโมง แต่ถ้าอยู่ในดินที่ชื้นและอาจมีชีวิตอยู่ได้นานถึง 1 เดือน

1.5.2 อาการ สัตว์ที่เป็นโรคแบบเฉียบพลันจะมีอาการซึม ไข้สูง 104 – 107 องศาฟาเรนไฮต์ น้ำลายไหล และตายภายในเวลาอันรวดเร็วไม่เกิน 24 ชั่วโมง แต่ถ้าเป็นโรคแบบเรื้อรังจะสังเกตเห็นอาการทางระบบหายใจ คือ อ้าปากหายใจ หายใจหอบลึก ยึดคอไปข้างหน้า หายใจมีเสียงดัง ลิ้นบวมจุกปาก หน้า คอ หรือบริเวณหน้าอกจะบวมแข็งร้อน ต่อมาจะมีอาการเสียดท้อง ท้องอืด อุจจาระมีมูกเลือดปน สัตว์จะตายภายใน 2 – 3 วัน (สถาบันสุขภาพสัตว์ กรมปศุสัตว์, 2549)

1.5.3 การรักษา การรักษาจะได้ผลดีเมื่อทำการรักษาขณะสัตว์เริ่มแสดงอาการป่วย โดยให้ยาปฏิชีวนะหรือยาซัลฟาต่าง ๆ เช่น อ็อกซิเตตาไซคลิน เทอราไมซิน เพนนิซิลิน ซัลฟา-ไดเมดิน เป็นต้น การควบคุมและป้องกันทำได้ดังนี้

1.5.3.1 เมื่อมีสัตว์ป่วยหรือตายที่สงสัยว่าจะเป็นโรคระบาดนี้ ให้แจ้ง เจ้าหน้าที่สัตวแพทย์ในท้องถิ่นโดยเร็ว

1.5.3.2 สัตว์ที่ตายไม่ควรนำไปบริโภค ควรฝังหรือเผาป้องกันการแพร่ระบาดของโรค

1.5.3.3 ควรแยกสัตว์ป่วยออกจากฝูงทันทีและรีบตามเจ้าหน้าที่มาทำการรักษา

1.5.3.4 หลีกเลี่ยงสถานะที่ทำให้สัตว์เกิดความเครียดด้วยการจัดการและสุขาภิบาลที่ดี

1.5.3.5 ทำวัคซีนป้องกันโรคให้โค – กระบือ อายุตั้งแต่ 4 เดือนขึ้นไป โดยใช้วัคซีนเชื้อตายชนิดลื่อน้ำในน้ำมัน วัคซีนนี้จะสามารถคุ้มโรคได้นาน 1 ปี

1.6 โรคแบลกลีก (blackleg) เป็นโรคติดต่อร้ายแรงของโค – กระบือ ลักษณะสำคัญของโรคนี้คือการอักเสบของกล้ามเนื้อ โดยเฉพาะบริเวณต้นขาหลัง บริเวณที่อักเสบจะบวมร้อน มีอาการแทรกอยู่ภายใน เมื่อกดจะมีเสียงดังกรอบแกรบ ไข้สูง และเดินขาจะเผลก จึงเรียกโรคนี้ว่า โรคไข้ขา

1.6.1 สาเหตุและการแพร่กระจาย เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ชื่อ คลอสทริเดียม โชวีไอ (Clostridium chauveii) โคที่เป็นโรคนี้นั้นส่วนมากเกิดจากการกินอาหารที่มีเชื้อปะปนอยู่ โรคนี้นักเกิดกับโคที่มีอายุระหว่าง 6 – 24 เดือน เป็นส่วนมาก และมักเกิดซ้ำในจุดที่เคยเกิดโรคอยู่เสมอ

1.6.2 อาการ โโคจะซึม เดินขากะเผลกข้างเดียวหรือทั้งสองข้าง มีไข้สูง 105 ถึง 107 องศาฟาเรนไฮต์ หยุคเคี้ยวเอื้อง หายใจเร็ว เกิดการบวมของกล้ามเนื้อบริเวณสะโพก โคนขาหลัง ไหล่ หน้าอก คอ หรือลิ้น เมื่อกดบริเวณที่บวมจะได้ยินเสียงดังกรอบแกรบ เพราะ มีฟองอากาศแทรกอยู่ภายในและ โโคจะแสดงอาการเจ็บปวด ผิวหนังบริเวณนี้จะมีสีแดงคล้ำ ร้อน ต่อมาจะเย็นลง ผิวหนังจะแห้งดำและ โโคไม่แสดงอาการเจ็บปวด โโคบางตัวจะล้มลงนอน กล้ามเนื้อสัน ซิพจรเต้นเร็ว เยื่อเมือกมีเลือดคั่ง ปวดเสียดท้อง อุณหภูมิต่ำกว่าปกติและตายภายใน 12 – 48 ชั่วโมง

1.6.3 การรักษา การรักษาจะได้ผลดีเมื่อทำการรักษาตั้งแต่สัตว์เริ่มแสดงอาการ โดยฉีดเพนิซิลลิน (penicillin) เข้ากล้ามเนื้อบริเวณที่เกิดการอักเสบ หรือใช้อ็อกซีเตตราไซคลิน (oxytetracycline) หรือคลอเตตราไซคลิน (chlortetracycline) ก็ได้ผลดีเช่นเดียวกัน

1.6.4 การควบคุมและป้องกัน กรณีที่มีโรคระบาดเกิดขึ้นจะต้องแยกสัตว์ป่วยออกจากฝูงพร้อมทั้งให้การรักษา สัตว์ตายจะต้องฝังหรือเผา และสัตว์ที่เหลือภายในฝูงต้องทำวัคซีนควบคู่กับการฉีดเพนิซิลลินในขนาด 6,000 ยูนิตต่อน้ำหนักตัวสัตว์หนึ่งกิโลกรัม

1.7 โรคน้ำนมอักเสบ (mastitis) เต้านมอักเสบ หมายถึง การอักเสบของส่วนต่าง ๆ ของเต้านม เช่น กระเปาะสร้างนม ท่อน้ำนม ท่อรวมน้ำนมหรือโพรงหัวนม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะของเต้านม น้ำนมและส่วนประกอบของน้ำนม มีผลให้คุณภาพน้ำนมด้อยลงไป

1.7.1 สาเหตุ โรคน้ำนมอักเสบมีสาเหตุจากการติดเชื้อแบคทีเรียเป็นส่วนมาก แต่อาจเกิดจากเชื้อราหรือยีสต์ก็ได้ โโคสามารถติดเชื้อแบคทีเรียได้จาก 2 แหล่งสำคัญ คือ จากแม่โคที่เป็นโรคน้ำนมอักเสบและจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวโคเอง

1.7.2 อาการ เต้านมอักเสบมี 2 ลักษณะสำคัญคือ

1.7.2.1 เต้านมอักเสบแบบแสดงอาการ จะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของเต้านมและน้ำนม เป็นไปได้มากขึ้นขึ้นอยู่กับชนิดของเชื้อ ปริมาณเชื้อ และตัวแม่โค เต้านมอาจมีลักษณะบวม แข็งเท่านั้น หรือในรายที่เป็นรุนแรงมากอาจถึงกับเต้านมแตกก็มีส่วนลักษณะน้ำนมอาจพบตั้งแต่มีน้ำนมเป็นสีเหลืองเข้มจนถึงเป็นน้ำใสมีหนองปนเลือด

1.7.2.2 เต้านมอักเสบแบบไม่แสดงอาการ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของเต้านมและน้ำนมให้เห็น การอักเสบแบบนี้พบได้ 8 – 10 เท่าของการอักเสบแบบแสดงอาการ และมีสาเหตุสำคัญที่ทำให้คุณภาพน้ำนมเสื่อม เนื่องจากปริมาณเชื้อแบคทีเรียและเม็ดเลือดขาวในน้ำนมสูง สามารถตรวจได้โดยใช้น้ำยา CMT หาปริมาณเม็ดเลือดขาวในน้ำนม

1.7.3 การรักษา การรักษาโรคน้ำนมอักเสบต้องใช้ยาปฏิชีวนะเป็นส่วนมาก เพราะสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ซึ่งมีทั้งแบคทีเรียแกรมบวกและแกรมลบ ยาปฏิชีวนะแต่ละชนิดก็

สามารถทำลายเชื้อแบคทีเรียได้แตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรศึกษาประสิทธิภาพของ ยาปฏิชีวนะต่าง ๆ ไว้ เพื่อจะได้ใช้ยาให้เหมาะสมกับชนิดของเชื้อแบคทีเรีย

1.7.4 การควบคุมและป้องกัน

1.7.4.1 ต้องเลี้ยงโคนมไม่ให้ยูแอ้อจนเกินไป

1.7.4.2 คอกที่เลี้ยงต้องแห้ง สะอาด ไม่ปล่อยให้อุจจาระหมักหมม

1.7.4.3 แม่โคที่นำเข้ามาใหม่ควรได้รับการตรวจโรคด้านอวัยวะก่อนที่จะนำมาเลี้ยงในฟาร์ม

1.7.4.4 ก่อนการรีดนมควรล้างเต้านมให้สะอาดด้วยน้ำยาคลอรีนและเช็ดให้แห้ง

1.7.4.5 ผ้าเช็ดเต้านมต้องใช้ตัวละหนึ่งผืน และต้องแห้งสะอาด

1.7.4.6 มือผู้รีดก่อนทำการรีดจะต้องล้างให้สะอาดและเช็ดให้แห้ง ถ้าสวมถุงมือได้ยิ่งเป็นการดี

1.7.4.7 ก่อนรีดน้ำนมทุกครั้งต้องตรวจด้วยถ้วยตรวจนม (strip cup)

1.7.4.8 ควรเช็ดหัวนมทุกครั้งหลังรีดนมด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ เช่น คลอเฮก-ซิดิน (0.5 เปอร์เซ็นต์) หรือ ไอโอไดฟอรั (0.5 - 1.0 เปอร์เซ็นต์)

1.7.4.9 ควรตรวจโคในฝูงด้วยน้ำยา CMT ทุกครั้งที่ตรวจพบว่าโคเป็นโรคด้านอวัยวะ หรืออย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

1.7.4.10 ควรสอดยาดราย (dry) เพื่อป้องกันการเกิดด้านอวัยวะในช่วงก่อนหรือหลังคลอดลูกใหม่ ๆ

1.8 โรคเลปโตสไปโรซิส (leptospirosis) โรคเลปโตสไปโรซิสนี้พบในสัตว์เลี้ยงทุกชนิด รวมทั้งสัตว์ป่า หนู สัตว์เลือดเย็น และติดต่อถึงคนได้

1.8.1 สาเหตุและการติดต่อ เกิดจากเชื้อเลปโตสไปรา (Leptospira spp.) มีลักษณะเป็นเส้นเกลียวยาวเหมือนเส้นด้าย ปลายด้านหนึ่งหรือสองด้านโค้งงอ มีความยาว 8 - 12 ไมครอน อุณหภูมิที่เหมาะสมในการเจริญเติบโตของเชื้อประมาณ 20 - 30 oC การเกิดโรคนี พบว่าหนูเป็นตัวการสำคัญ

1.8.2 อาการและอาการ

1.8.2.1 มีไข้และเกิดภาวะโลหิตเป็นพิษ ซึ่งจะทำให้โคที่ตั้งท้องแท้งได้

1.8.2.2 มีจุดเลือดออกตามเยื่อเมือกต่าง ๆ

1.8.2.3 ในลูกสัตว์อาจมีการช็อคตามเยื่อเมือก และอาจมีอาการดิซ่านได้ในสัตว์บางตัว

1.8.2.4 มีอาการทางระบบไต เช่น ไตอักเสบ ปัสสาวะออกมามีสีแดง ฯลฯ (มักจะพบในรายที่มีอาการแบบเรื้อรัง)

1.8.2.5 เต้านมอักเสบ (มักพบในรายที่มีอาการแบบเฉียบพลัน)

1.8.3 การรักษา ใช้ยาปฏิชีวนะ คือ ไดไฮโดรสเตอริปโตมัยซิน , เตตราไซคลิน และเพนิซิลิน

1.8.4 การควบคุมและป้องกัน

1.8.4.1 กำจัดสัตว์ที่เป็นตัวนำโรค เช่น หนู

1.8.4.2 การสุขาภิบาล และการจัดการที่ดี

1.8.4.3 แยกสัตว์ที่ติดเชื้อออกจากฝูง

1.9 โรครินเดอร์เปสต์ (rinderpest)

1.9.1 สาเหตุเกิดจากเชื้อไวรัสพารามิกโซ (paramyxovirus)

1.9.2 การติดต่อโรค เชื้อจะถูกขับออกมาทั้งสิ่งขับถ่ายต่าง ๆ ของสัตว์ โดยสัตว์จะติดโรคจากการสัมผัสกับสัตว์ป่วยโดยตรง การกินน้ำหรืออาหารที่ปนเปื้อนเชื้อ สัตว์อายุน้อย จะติดโรคได้ง่าย โคจะทนทานโรคมมากกว่ากระบือ

1.9.3 สัตว์ที่เป็นโรค พบโรคนี้ใน โค กระบือ แพะ แกะ อูฐ และช้าง

1.9.4 อาการ ระยะฟักตัวประมาณ 2 – 12 วัน ในลูกสัตว์จะเป็นแบบรุนแรง สัตว์จะตายก่อนที่จะแสดงอาการออกมาให้เห็น ในสัตว์ที่โตเต็มที่แล้วจะพบอาการไข้สูง 106 – 107 องศาฟาเรนไฮต์ ไม่กินอาหาร เชื้อบุกผิวหนังต่าง ๆ อักเสบมีสีแดงเข้ม เกิดเม็ดตุ่มในช่องปาก เช่น เหงือก ลิ้น ริมฝีปาก หรืออาจพบเม็ดตุ่มบริเวณ โคนขา ด้านใน อันตะ เต้านม คอ โคนหาง และอวัยวะเพศเมีย ต่อมากลายเป็นตุ่มหนองและลอกหลุดเป็นแผล น้ำลายไหล ตาแดง น้ำตาไหล อาจมีหนองปนมากับน้ำมูก น้ำลาย หลังจากนั้น ไข้จะลดลงเป็นปกติหรือต่ำกว่า พบอาการท้องเสียอย่างรุนแรง อุจจาระมีสีดำนกึ้นเหม็นคาวจัด มักมีเชื้อเมือกปนออกมาด้วย ยืนหลัง โกง เนื่องจากปวดในช่องท้อง เคี้ยวฟัน ซึม และตายในที่สุด สัตว์จะตายในภายใน 5 – 10 วัน หลังจากมีไข้สัตว์ที่ไม่ตายจะซูบซีด ขนหยาบ กร้าน อัตราการตายของโรคอาจสูงถึง 80 – 90 เปอร์เซ็นต์

1.9.5 การรักษา ให้การรักษาตามอาการที่พบ และให้ยาปฏิชีวนะ เพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อน

1.9.6 การป้องกันและควบคุม

1.9.6.1 ทำวัคซีนทุก ๆ 2 ปี ในบริเวณที่เคยเกิดโรคระบาดหรือตามแนวรอยต่อระหว่างประเทศ

1.9.6.2 จัดการสุขาภิบาลที่ดี

1.10 โรครเซอร์รา (surra) โรครเซอร์ราเป็นโรคติดต่อของสัตว์เลี้ยง ซึ่งอูฐ ม้า ลา ล่อ และสุนัข จะติดโรคนี้ได้ง่ายและเป็นโรคอย่างรุนแรง สำหรับแพะ แกะ พบเป็นโรคนี้น้อย ส่วนโค กระบือ สุกร มีความต้านทานดีกว่าและมักเป็นโรคนี้อย่างอ่อนและเป็นตัวแพร่เชื้อไปสู่สัตว์ที่ไวต่อโรคนี้ โรคนี้อมีลักษณะเฉพาะคือ มีไข้ โลหิตจาง และมีผื่นพุพองเกิดขึ้นที่ผิวหนัง โรคนี้นี้ไม่ติดคน

1.10.1 ชื่อพ้อง สำหรับชื่อโรครเซอร์รา มักนิยมเรียกในม้า ส่วนสัตว์อื่นนิยมเรียกชื่อโรคนี้น่า ทริพพาโนโซเมียซิส (trypanosomiasis) หรือทริพพาโนโซโมซิส (trypanosomosis)

1.10.2 สาเหตุ เกิดจากเชื้อโปรโตซัวชื่อ ทริพพาโนโซมา อีแวนไฮ (Trypanosoma evansi) อยู่ในกระแสเลือด ม้าม และน้ำไขสันหลัง เชื้อนี้จะพบบนอกเม็ดเลือดแดง

1.10.3 อาการ ส่วนมาก โค กระบือ มักเป็นโรคนี้อย่างอ่อนและเรื้อรัง ไม่แสดงอาการภายนอกให้เห็นเด่นชัดนอกจากซีดและผอม บางรายอาจจะมีไข้เล็กน้อย ซึม โลหิตจาง อ่อนเพลีย น้ำมูก น้ำตาไหล ตาอักเสบหรือขุ่น บวมน้ำบริเวณหน้าอกและท้อง สัตว์สามารถฟื้นตัวและอาการภายนอกดู

เป็นปกติ สำหรับสัตว์ตั้งท้องอาจแท้งลูก

1.10.4 การติดต่อและแพร่ระบาดของโรค โรคนี้ติดต่อกันได้โดยแมลงดูดเลือดต่าง ๆ เช่น แมลงวันคอก เหลือบ และยุง เป็นต้น ในฤดูที่มีแมลงชุกชุมจะทำให้แพร่โรคมามากยิ่งขึ้น เชื้อนี้สามารถผ่านเข้าทางบาดแผลผิวหนังหรือเยื่อเมือกได้ด้วย

1.10.5 การควบคุมป้องกัน ทำได้ดังนี้

1.10.5.1 ในแหล่งที่มีโรคระบาด ควรทำการตรวจเลือดอย่างน้อย ปีละครั้ง

1.10.5.2 กำจัดแมลงดูดเลือดทุกชนิด โดยทำลายแหล่งอาหารและแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงเหล่านี้

1.11 โรคมงค่อเทียม (melioidosis) เป็นโรคที่พบได้ในสัตว์พวก โค กระบือ สุกร แพะ แกะ สุนัข แมว หนู และม้า โรคนี้พบในทุกภาคของประเทศไทยและพบมากที่สุดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถติดต่อถึงคนได้ด้วย

1.11.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ซูโดโมนาส ซูโดมอลีไอ (*Pseudomonas pseudomallei*)

1.11.2 การติดต่อ เชื้อแบคทีเรีย ซูโดโมนาสนี้ พบได้ทั่วไปในดิน น้ำ โคลนตม สามารถอยู่ในน้ำได้นานประมาณ 8 สัปดาห์ และอยู่ในโคลนตมได้ประมาณ 7 เดือน สัตว์เป็นโรคนี้อาจติดจากการกินหรือหายใจเอาเชื้อเข้าไปหรือเชื้อเข้าสู่ร่างกายทางบาดแผล ในโคนมเชื้อจะเข้าทางรูหัวนมทำให้เต้านมมีการอักเสบ หรือเชื้อเข้าทางช่องคลอดขณะที่โคกำลังคลอดทำให้เกิดมดลูกอักเสบ โรคมงค่อเทียมจะพบมีการระบาดมากในช่วงฤดูฝน

1.11.3 อาการ โคที่เป็นโรคแบบเรื้อรัง ร่างกายจะซูบผอม มีไข้ หายใจหอบ น้ำมูก น้ำลายไหล จะแสดงอาการอยู่นาน 2 – 3 เดือน แล้วก็ตาย โคนบางตัวอาจแสดงอาการทางระบบประสาท เช่น เดินขาหลังอ่อน ไม่มีแรง ชนคอก เป็นต้น ในโคตัวผู้อาจพบลูกอัมตะบวมโตข้างใดข้างหนึ่งเสมอ เนื่องจากมีหนองแทรกอยู่ระหว่างลูกอัมตะและหนังหุ้มลูกอัมตะ ในโคนมเชื้อตัวนี้จะทำให้เกิดโรคเต้านมอักเสบ น้ำนมที่ได้จะเป็นน้ำใสมีสีเขียวหรือเหลือง มีหนองปน

1.11.4 การรักษา สัตว์ที่ป่วยให้รักษาด้วยยาปฏิชีวนะหรือซัลฟา เช่น เทอราไมซิน หรือ ซัลฟาไดอะซิน แต่การรักษาไม่ไม่ค่อยได้ผล

1.11.5 การควบคุมและป้องกัน

1.11.5.1 แยกโคที่แสดงอาการป่วยออกจากฝูง

1.11.5.2 ทำความสะอาดพื้นคอกและปล่อยให้พื้นแห้ง เพราะถ้าคอกสกปรก มีการเปียกและเสมอจะทำให้เป็นที่อยู่ของเชื้อแบคทีเรียตัวนี้ได้ดี

1.12 โรคพยาธิภายนอก (ectoparasite) พยาธิภายนอกที่พบในโคมีหลายชนิด ที่สำคัญได้แก่ เห็บ ไรจี้เรื้อน เหา แมลงดูดเลือด และหนอนแมลงวัน

1.12.1 เห็บโค

1.12.1.1 ความสำคัญของเห็บโค

- (1) เห็นโคตัวหนึ่งอาจดูดเลือดได้ถึง 0.5 มิลลิลิตร
- (2) เป็นตัวนำโรค เห็นโคสามารถนำโรคได้หลายชนิด เช่น บาบิซิโอซิส และอะนาพลาสโมซิส
- (3) รอยแผลที่เกิดจากเห็บกัดทำความเสียหายแก่หนังโค ทำให้ขายหนังไม่ได้ราคา
- (4) รอยแผลจากเห็บดูดเลือดอาจเกิดแผลที่มีหนองแผลงวันมาเจาะไซได้

1.12.1.2 การควบคุมเห็บโค ประกอบด้วย

(1) การควบคุมเห็บในทุ่งหญ้า เห็บที่อยู่ในทุ่งหญ้าจะเป็นเห็บตัวอ่อนหรือเห็บตัวเมียดูดเลือดอิมตัว ควรจัดการทุ่งหญ้า โดยการปล่อยทุ่งหญ้าทิ้งไว้นาน ๆ หรือไถกลบ ไม่ควรใช้สารเคมีหรือยาฆ่าเห็บปนในทุ่งหญ้า

(2) การควบคุมเห็บบนตัวโค โดยการใช้ยาฆ่าเห็บชนิดต่าง ๆ เช่น ยาพวกออกแทน โนฟอสฟอรัส เช่น คาซุนทอล นิโอซิด เนควอน ยาพวกไพริทรอยด์ เช่น คูเพ็กซ์ ซอลแพค คับบลิวพี ไบทรอด์ เอช 10 คับบลิวพี บูท็อกซ์ ยาพวกอะมิดีน เช่น อะมีทรราช ยาฉีด เช่น ไอโวเม็ค

1.12.2 เหาโค

1.12.2.2 สาเหตุ เหาโคมีหลายชนิด พบได้ง่ายในบริเวณที่ขนยาว เช่น ที่พู่หาง มักพบในลูกสัตว์หรือสัตว์ที่มีสุขภาพไม่ดี โคลที่มีเหามากจะแสดงอาการคันอย่างเห็นได้ชัด

1.12.2.3 การควบคุม ยาที่ใช้กำจัดเห็บทุกชนิดสามารถใช้ควบคุมเหาได้ดี แต่ควรใช้ติดต่อกัน 2 ครั้ง เพื่อฆ่าตัวอ่อนของเหาที่เพิ่งจะออกจากไข่

1.12.3 ไรจีเรื้อน แบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่

1.12.3.2 ไรจีเรื้อนชุมขน (demodectic mange) เกิดจากไรชนิด ดีโมเดกซ์ (Demodex bovis) พบได้บ่อยในโคประเทศไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1) อาการ ชนิดที่พบมักเป็นแบบเฉพาะที่ ซึ่งรอยโรคที่ปรากฏจะมีลักษณะคล้ายเชื้อราคือ มีขนหักหรือขนร่วงหลุดเป็นวง ๆ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2-5 เซนติเมตร เมื่อดูใกล้ ๆ จะเห็นเป็นรอยขนสูงขึ้นมาคล้ายเป็นตุ่มเล็ก ๆ ถ้าบีบหรือขูดบริเวณที่เป็นรอยขนนี้ จะพบของเหลวคล้ายหนองข้นสีขาว เมื่อนำไปตรวจดูด้วยกล้องจุลทรรศน์จะพบ ไรจีเรื้อนชุมขนเป็นจำนวนมาก

(2) การรักษา ไรจีเรื้อนแบบเฉพาะที่ไม่ต้องรักษาเพราะ โรคมักไม่แพร่กระจาย แต่ถ้าโคเป็นแบบทั่วตัวควรจำหน่ายออกเพราะรักษายากมาก ยกเว้นในรายที่เป็นไม่มากอาจใช้ยาทาเฉพาะที่ เช่น ยาพวกออกแทน โนฟอสฟอรัสหรือยาอะมิทรราช

1.12.3.3 ไรจีเรื้อนชนิดโคริออนติก (choriopic mange) เกิดจากไรชนิด โคริอบเทส

(Chorioptes spp.)

(1) อาการ ในโคจะพบรอยโรคที่บริเวณโคนหาง รอบก้น หลัง และเต้านม โดยอาจเกิดตุ่มพอง (papule) หรือรังแค (scab) หรือรอยโรคที่เป็นลักษณะของการระคายเคือง หนังบริเวณนั้นจะหยาบ ย่น สกปรก ขนร่วง มักพบได้บ่อยที่บริเวณโคนหางและรอบก้น

(2) การรักษา เนื่องจากไรชนิดนี้จะไม่ฝังตัวลงในผิวหนัง การรักษาจึงทำได้ไม่ยากนัก การใช้ยา

ที่เป็นยาฆ่าเห็บและไร (acaricide) ทุกชนิดในขนาดที่แนะนำสามารถใช้ได้แต่ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม ประหยัด ปลอดภัย และพิษตกค้าง

1.12.4 แผลหนองแมลงวัน

1.12.4.1 สาเหตุ แมลงที่ทำให้เกิดแผลหนองในสัตว์ต่าง ๆ รวมทั้งโคมีหลายชนิดแต่ที่พบบ่อยที่สุด คือ แมลงคริสซอเมีย (*Chrysomya bezzina*) ซึ่งแมลงตัวแก่จะมีลักษณะคล้ายกับแมลงหัวเขียวมาก แมลงเหล่านี้จะบินมาตอมและหากินอยู่ที่แผลของสัตว์ เช่น แผลที่สะดือลูกโค แผลจากอุบัติเหตุ และวางไข่ไว้ที่แผล ไข่จะฟักเป็นตัวอ่อนหรือหนอน ตัวอ่อนนี้จะใช้เวลาเจริญอยู่ในแผล 3 – 6 วัน จากนั้นตัวอ่อนจะหล่นลงดินกลายเป็นดักแด้และเจริญเป็นแมลงตัวแก่ต่อไป

1.12.4.2 อาการ บาดแผลจะเปิดกว้าง เปื่อยยุ่ย สกปรกเหม็นเน่า อาจมีเลือดออกเนื่องจากตัวอ่อนของแมลงวันชอนไช โคนจะแสดงอาการเจ็บปวด ถ้าไม่ได้รับการรักษาที่ถูกต้องสุขภาพสัตว์จะทรุดโทรมและอาจตายในที่สุด

1.12.4.3 การรักษา โคนขนรอบบริเวณแผลให้กว้างห่างจากขอบแผลพอสมควร ล้างแผลให้สะอาดโดยใช้น้ำยาฆ่าเชื้อหรือน้ำด่างสุกอุ่น ถ้ามีหนองให้ล้างแผลด้วยไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ จากนั้นใช้สำลีเช็ดจุดเนื้อตายออกให้หมด โรยผงเนกาซันต์ลงในแผลเพื่อฆ่าตัวอ่อนแมลง จับตัวอ่อนออกให้หมดทาแผลด้วยทิงเจอร์ไอโอดีน คาร์ โรยผงเนกาซันต์ไว้อีกเพื่อฆ่าตัวอ่อนที่หลงเหลือและป้องกันการวางไข่ซ้ำ ทำเช่นนี้ทุกวันจนกว่าแผลจะหายสนิท

1.13 โรคพยาธิใบไม้ในตับ (fasciolosis)

1.13.1 สาเหตุและการติดต่อ เกิดจากพยาธิชนิดหนึ่งชื่อ ฟาสซิโอล่า ไจแกนติกา (*Fasciola gigantica*) ซึ่งมีรูปร่างลักษณะคล้ายใบไม้ ขนาดตัวยาว 30 – 55 มิลลิเมตร กว้าง 9 – 15 มิลลิเมตร ลำตัวแบน ส่วนหน้ากว้างกว่าส่วนท้าย อาศัยอยู่ในถุงน้ำดีและท่อน้ำดี

1.13.2 อาการ มักพบในโคที่มีอายุตั้งแต่ 8 เดือนขึ้นไป อาการป่วยอาจพบได้ 2 ลักษณะ คือ

1.13.2.1 อาการเฉียบพลัน เกิดขึ้นเมื่อ โคนกินตัวอ่อนระยะติดต่อของพยาธิเข้าไปพร้อมกันมาก ๆ พยาธิจะไชเข้าตับทำให้เกิดแผลและมีเลือดออกมาก โคนจะตายกระทันหัน โดยไม่แสดงอาการล่วงหน้า พบมากในโคอายุน้อย

1.13.2.2 อาการเรื้อรัง มักพบในโคที่โตแล้ว โคนที่เป็น โรคจะซูบผอม เบื่ออาหาร ท้องอืดบ่อย ๆ โลหิตจาง สังเกตได้จากเยื่อเมือกที่ตาและปากซีด ในแม่โครีดนมปริมาณน้ำนมลดลง ผิวหนังหยาบ มีอาการบวมหน้าได้คาง ท้องผูกสลับกับท้องเสีย และตายในที่สุด

1.13.3 การรักษา การดูแลรักษาเบื้องต้น ในกรณีที่ตรวจพบว่าเป็นโรคพยาธิใบไม้ในตับควรให้ยาถ่ายพยาธิทันทีด้วยยาที่ออกฤทธิ์ต่อพยาธิใบไม้ในตับต่อไปนี้อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น

1.13.3.1 นิโคลโฟแลน หรือบิเลวอน ขนาด 1.0 ซี.ซี./น้ำหนักสัตว์ 50 กิโลกรัม ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง

1.13.3.2 โคลซานเทล หรือฟลูกิเวอร် ขนาด 1 ซี.ซี./น้ำหนักสัตว์ 20 กิโลกรัม ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง

1.13.3.3 อัลเบนดาโซล หรืออัลบาเซน ให้กินขนาด 1 ซี.ซี./น้ำหนักสัตว์ 10 กิโลกรัม

1.13.3.4 ทรินลาเบนดาโซล หรือฟาซิเน็กซ์ ให้กินขนาด 12 มิลลิกรัม/น้ำหนักสัตว์ 1 กิโลกรัม

1.13.3.5 คลอซูลอน หรือไอโวเมค-เอฟ ขนาด 1 ซี.ซี. /น้ำหนักสัตว์ 50 กิโลกรัม ฉีดเข้าใต้
ผิวหนัง

1.13.3.6 ไบโทโอนอล ซัลฟอกไซค์ หรือเลวาซิด ให้กินขนาด 4.5 กรัม/น้ำหนักสัตว์ 100
กิโลกรัม

1.13.4 การควบคุมและป้องกัน

1.13.4.1 ไม่ปล่อยให้โคไปกินหญ้าหรือพืชน้ำในแหล่งที่มีการระบาดของพยาธิใบไม้ตับอยู่

1.13.4.2 ทွ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ควรจัดให้มีการระบายน้ำอย่างดี อย่าให้มีน้ำขังนานเพราะจะเป็นที่อยู่
ของหอยได้

1.13.4.3 ควรมีการตรวจอุจจาระโคเป็นประจำอย่างน้อยปีละครั้ง

1.13.4.4 ในแหล่งที่มีการระบาดของพยาธิใบไม้ตับ ควรให้ยาถ่ายพยาธิแก่โคที่มีอายุตั้งแต่ 8
เดือนขึ้นไป เป็นประจำปีละ 2 ครั้ง

1.14 โรคพยาธิไส้เดือนทอกโซคาเลียซิส พยาธิไส้เดือนเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการเพิ่มผลผลิต
โคและกระบือ โรคนี้มีผลรุนแรงต่อลูกกระบือเพราะมีอัตราการตายสูงถึง 60 เปอร์เซ็นต์ และใน
เกษตรกรรายย่อยบางรายอาจพบว่าลูกกระบือที่เกิดมาทั้งหมดตายด้วยโรคพยาธิไส้เดือน (อัตราการ
ตาย 100 เปอร์เซ็นต์)

1.14.1 สาเหตุ เกิดจากพยาธิตัวกลมชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายไส้เดือนพวก *Toxocara vitulorum*
จึงเรียกกันทั่วไปว่า “พยาธิไส้เดือน” พบอยู่ในบริเวณส่วนต้นของลำไส้เล็ก

1.14.2 การติดต่อ ลูกกระบือส่วนใหญ่จะได้รับพยาธิตัวอ่อนในขณะที่แม่กระบือตั้งท้องโดย
ผ่านทางสายรก นอกจากนี้ลูกกระบือหลังคลอดยังอาจติดต่อโดยการดื่มน้ำนมจากแม่

1.14.3 อาการ ลูกกระบือที่เป็นโรคพยาธิไส้เดือนจะมีอาการชubber และเกร็ง ขนหอยงและ
หยาบกร้าน เบื่ออาหาร ระบบทางเดินอาหารผิดปกติ โดยแสดงอาการท้องผูก อุจจาระมีลักษณะ
เหนียว สีขาวปนเทา กลิ่นเหม็น ซึ่งเป็นกลิ่นของโรคนี้โดยเฉพาะลูกกระบือจะแสดงอาการเบ่งถ่าย
อุจจาระลำบาก ในรายที่มีพยาธิไส้เดือนจำนวนมากจะทำให้ไม่สามารถถ่ายอุจจาระออกมาได้ และ
อาจมีพยาธิไส้เดือนออกมาแทนบริเวณท้องจะโป่งออก มีลักษณะกลมเห็นได้ชัด

1.14.4 การป้องกัน วิธีที่ดีที่สุดในการควบคุมป้องกันโรคพยาธิไส้เดือน คือ การป้องกันไม่ให้
พยาธิตัวอ่อนเจริญเติบโตเป็นพยาธิตัวแก่ในลูกกระบือ ซึ่งจะช่วยตัดวงจรที่จะเกิดไข่พยาธิต่อไป
โดยให้ยาถ่ายพยาธิแก่ลูกกระบือที่มีอายุ 10 – 16 วัน ยาถ่ายพยาธิที่ใช้ในการกำจัดพยาธิไส้เดือนตัว
อ่อนในลูกกระบือในประเทศไทยที่มีการทดลองว่าใช้ได้ผลดี คือ ยาถ่ายพยาธิ ไทโอฟานเท ให้
ขนาด 50 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัวสัตว์ 1 กิโลกรัม

1.14.5 การรักษา ควรให้ยาถ่ายพยาธิแก่ลูกกระบือเมื่อเริ่มแสดงอาการป่วยให้เห็นหรือเมื่อลูก

กระป๋องมีอายุประมาณ 1 เดือน ยาถ่ายพยาธิที่ใช้ในการรักษาโรคพยาธิไส้เดือนในประเทศไทย ซึ่งได้มีการทดลองว่าได้ผลดี มีดังนี้

1.14.5.1 ยาถ่ายพยาธิปีปเปอร์าซีน เช่น ปีปเปอร์าซีนซิเตรท ใช้ขนาด 220 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัวสัตว์ 1 กิโลกรัม

1.14.5.2 ยาถ่ายพยาธิไพเรนเทล ทาร์เทรท ใช้ขนาด 5 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักตัวสัตว์ 1 กิโลกรัม

1.14.5.3 ยาถ่ายพยาธิเตทราเมโซล ใช้ขนาด 7.5 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัวสัตว์ 1 กิโลกรัม

1.14.5.4 ยาถ่ายพยาธิเฟเบนเทล ใช้ขนาด 5 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัวสัตว์ 1 กิโลกรัม

1.14.5.5 ยาถ่ายพยาธิเฟนเบนดาโซล ใช้ขนาด 7.5 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัวสัตว์ 1 กิโลกรัม

1.14.5.6 ยาถ่ายพยาธิไอเวอร์เมคติน ใช้ขนาด 0.2 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัวสัตว์ 1 กิโลกรัม

1.14.5.7 ยาถ่ายพยาธิโทโอฟาเนท ใช้ขนาด 50 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัวสัตว์ 1 กิโลกรัม

2. โรคที่สำคัญในสุกร

โรคที่สำคัญในสุกรมีอยู่ด้วยกันหลายโรค ซึ่งแต่ละโรคล้วนก่อให้เกิดความเสียหาย ให้กับสุกร ซึ่งเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ การจัดการเลี้ยงดูสุกร โดยวิธีการที่ดีและถูกต้องจะช่วยป้องกันการเกิดโรคระบาดในสุกรได้ ดังนั้นผู้เลี้ยงสุกรจะต้องมีความรู้เรื่องโรคที่สำคัญของสุกร ทั้งนี้เพื่อจะได้เรียนรู้วิธีการป้องกันไม่ให้สุกรป่วยเป็นโรคได้ โรคที่สำคัญในสุกรมีดังนี้

2.1 โรคทริคิโนซิส (trichinosis) เป็นโรคที่เกิดจากพยาธิภายใน ทำความเสียหาย ให้กับสุกรเป็นอย่างมาก มีรายละเอียดของโรคดังนี้

2.1.1 สาเหตุของโรค โรคทริคิโนซิส เป็นโรคที่เกิดจากพยาธิตัวกลม ชื่อ *Trichinella spiralis* พยาธิชนิดนี้จะพบในลำไส้ของสัตว์ปีกกว่า 100 ชนิด รวมทั้งในสุกร สุนัข แมว และคน (วิจิตร สุขเพสณ์, 2549)

2.1.2 วงจรชีวิต เมื่อสัตว์กินเนื้อดิบ ๆ สุก ๆ ที่มีพยาธิตัวอ่อนอยู่ในถุงหุ้มหรือซิสต์ (cyst) เข้าไป พยาธิตัวอ่อนจะออกจากซิสต์ในระหว่างการย่อยอาหารในกระเพาะ และ เจริญเติบโตเป็นพยาธิตัวแก่อย่างรวดเร็วในลำไส้เล็กภายใน 2 – 6 วันหลังกินเข้าไป พยาธิตัวผู้ จะตายหลังผสมพันธุ์ ส่วนพยาธิตัวเมียจะไชเข้าไปในเยื่อเมือกของลำไส้ ต่อมาพยาธิตัวเมียจะวางไข่และฟักเป็นตัวอ่อนในมดลูก พยาธิตัวเมีย 1 ตัว จะให้ตัวอ่อนได้ประมาณ 1,000 – 1,500 ตัว หรืออาจให้ตัวอ่อนได้มากถึง 10,000 ตัว ในระหว่างที่มีชีวิตอยู่ได้ประมาณ 6 สัปดาห์ พยาธิตัวอ่อนมีขนาดประมาณ 0.1 มิลลิเมตร จะไชเข้าไปในระบบน้ำเหลืองและเข้าสู่ระบบหมุนเวียนโลหิต ในที่สุดพยาธิตัวอ่อนจะแพร่ไปทั่วร่างกาย

2.1.3 อาการ ในสุกรถ้าได้รับพยาธิไม่มากจะไม่แสดงอาการผิดปกติให้เห็น แต่ในรายที่ได้รับพยาธิจำนวนมากจะทำให้สุกรป่วย เช่น มีไข้ ซึม เบื่ออาหาร ผอมแห้ง หายใจลำบาก บวมตามหน้า เฝือกปวดตามกล้ามเนื้อ มีปัญหาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของขา โดยเฉพาะขาหลัง ขาจะแข็งซึ่งจะมี

ความลำบากมากที่สุดในการที่จะลุกขึ้นและมีขนหยาบกร้าน ในสุนัขและแมว ถ้าได้รับพยาธิจำนวนมากจะมีน้ำลายไหล ปวดกล้ามเนื้อมากจนไม่สามารถจะเดินได้ จะมีขนหยาบกร้าน (วิจิตรสุขเพสน์, 2549)

2.1.4 การป้องกันและควบคุม

2.1.4.1 ต้องคัมเนื้อสัตว์ให้สุกก่อนบริโภค ด้วยการคัมให้เดือดนาน 30 นาทีต่อเนื้อหนัก 1 กิโลกรัม จึงจะฆ่าพยาธิตัวอ่อนที่อยู่ในเนื้อได้ การแช่เย็นเนื้อสุกรที่อุณหภูมิ -35 องศาเซลเซียส ต้องใช้เวลา 24 ชั่วโมง จึงจะฆ่าพยาธิตัวอ่อนได้

2.1.4.2 การเลี้ยงสุกรจะต้องเลี้ยงในคอกที่แข็งแรง หรือในบริเวณที่จำกัด ไม่ปล่อยให้สุกรเล่นพาดเท้าอาหารกินเอง

2.1.4.3 ควรให้อาหารสุกรด้วยอาหารสำหรับสุกรโดยตรง ถ้าใช้เศษอาหารนำไปเลี้ยงสุกรจะต้องคัมให้สุก เพื่อทำลายพยาธิตัวอ่อนที่อยู่ในเศษเนื้อสุกรที่อาจติดมากับอาหารได้

2.1.4.4 กำจัดสัตว์อื่นที่เป็นตัวแพร่โรคได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนูเพราะสุกรสามารถติดโรคได้โดยการกินหนูตาย หรือซากหนูที่มีพยาธิเข้าไป

2.1.4.5 ควบคุมการเคลื่อนย้ายสุกรในเขตที่มีโรคระบาด วิธีการที่ดีที่สุดก็คือ ทำลายสุกรที่สงสัยว่าเป็นโรคทั้งหมดด้วยการเผาหรือฝังให้ลึก

2.1.4.6 ไม่ซื้อสุกรจากแหล่งที่เป็นโรค หรือเคยเกิดโรคระบาดมาเลี้ยง

2.1.4.7 ควรมีโรงฆ่าสัตว์ที่ได้มาตรฐานที่มีการตรวจเนื้อสัตว์ว่าปลอดจากโรคต่าง ๆ รวมทั้งโรคทริคิโนซิส ก่อนนำไปจำหน่ายในท้องตลาด

2.1.5 การรักษา มีรายงานว่า ไทอาเบนดาโซล มีประสิทธิภาพในการกำจัดทั้งพยาธิตัวแก่ที่อยู่ในลำไส้และพยาธิตัวอ่อนที่อยู่ในกล้ามเนื้อ นอกจากนี้ยังมีรายงานว่า พาร์เบนดาโซล แคมเบนดาโซล ไตรคลอโรฟอน เฟนโทออน และเมทธีริดิน มีประสิทธิภาพในการกำจัดพยาธิ ตัวอ่อนในกล้ามเนื้อในสัตว์ทดลอง ในคนพบว่า ไทอาเบนดาโซล ขนาด 50 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม ให้กินติดต่อกัน 5 – 7 วัน จะทำให้คนไข้มีอาการดีขึ้นอย่างมาก

2.2 โรคอหิวาต์สุกร (hog cholera swine fever) อหิวาต์สุกรเป็นโรคติดต่อร้ายแรงของสุกร เกิดจากเชื้อไวรัส สุกรป่วยจะเคลื่อนไหวช้ากว่าปกติ เบื่ออาหาร ไม่อยากเคลื่อนไหว ชอบนอน มีไข้สูง น้ำตาไหล เยื่อตาอักเสบ มีไข้ตากระอระงัง บางรายมีน้ำมูกแห้งกรังในจมูก ทำให้หายใจลำบาก

2.2.1 การป้องกัน ฉีดวัคซีนป้องกันโรคล่วงหน้าทุก ๆ ปี

2.2.1.1 ฉีดวัคซีนให้กับลูกสุกรที่อายุตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไป สำหรับ ลูกสุกรที่เกิดจากแม่ซึ่งไม่เคยได้รับวัคซีนอหิวาต์สุกรมาก่อน

2.2.1.2 ฉีดวัคซีนให้กับสุกรที่มีอายุตั้งแต่ 2 เดือนขึ้นไป สำหรับลูกสุกรที่เกิดจากแม่ซึ่งเคยได้รับการฉีดวัคซีนมาก่อน แต่ถ้าหากฉีดวัคซีนให้กับสุกรที่มีอายุน้อยกว่า 2 เดือน ควรฉีดวัคซีนซ้ำอีกครั้งหนึ่งห่างจากครั้งแรก 2 – 3 เดือน วัคซีนให้ความคุ้มโรคได้ไม่น้อยกว่า 1 ปี ดังนั้น สำหรับ

สุกรพ่อแม่พันธุ์ควรฉีดวัคซีนปีละครั้ง

2.2.2 การรักษา ไข้ยาปฏิชีวนะ ไม่มียาเฉพาะ

2.3 โรคพิษสุนัขบ้าเทียม (pseudorabies , Aujeszky's disease , AD)

2.3.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อเฮอร์ปีส์ไวรัส (Herpes virus)

2.3.2 การติดต่อ สัตว์ป่วยจะขับเชื้อออกมาทั้งน้ำมูกหรือน้ำลาย และลมหายใจ ติดโรคโดยการกินน้ำ อาหารที่ปนเปื้อนเชื้อ หรือลมหายใจจากสุกรป่วย เชื้ออาจมาจากพาหะ เช่น สุนัข แมว หนู หรือจากยานพาหนะ คนที่เข้ามาในฟาร์ม พบโรคได้ใน โค แกะ สุนัข แมว และสุกรทุกช่วงอายุ โดยเฉพาะลูกสุกรคุดนม

2.3.3 อาการ ในลูกสุกรคุดนมเป็นช่วงที่ไวต่อโรคมามากที่สุด อัตราการตายสูงมาก มีไข้ ซึม น้ำลายไหลมาก เบื่ออาหาร อาเจียน ท้องร่วง ตัวสั่น หายใจลำบาก เดินโซเซ ชักแบบตะกุกทำเป็นช่วง ๆ และตายในที่สุด ใช้เวลานาน 24 – 48 ชั่วโมง ในสุกรหลังหย่านมและสุกรขุนพบอาการไข้ ซึม อาเจียนเป็นน้ำดี กล้ามเนื้อสันกระดูก เกร็ง เดินโซเซ ชักและตาย ใช้เวลานาน 4 – 8 วัน ในสุกรที่โตเต็มที่ พบอาการจาม ไอ มีไข้ เบื่ออาหาร น้ำลายไหลมาก อาเจียน กล้ามเนื้อเกร็ง เดินโซเซ หายใจลำบาก ชักและตายภายใน 7 วัน แต่ส่วนใหญ่จะกลับเป็นปกติ ถ้าไม่มีการติดเชื้อแทรกซ้อน ในแม่สุกรจะพบอาการกลับสัด แท้งลูก (ชาติรี จิราพันธุ์, 2548)

2.3.4 รอยโรค พบต่อมทอลซิลอักเสบมีจุดเลือดออกที่เยื่อหัวใจ (endocardium) ต่อมน้ำเหลืองปอด เปลือกไต (adrenal cortex) จุดเนื้อตายที่ตับและม้าม

2.3.5 การรักษา ไม่มีวิธีการรักษาเฉพาะ เมื่อเกิดโรคขึ้นควรทำวัคซีนให้กับฝูงที่ยังไม่ป่วยจะช่วยให้โรคสงบเร็วขึ้น

2.3.6 การป้องกัน ฉีดวัคซีน ปีละ 2 ครั้ง จัดการสุขาภิบาลที่ดีและระวังสุกร ที่เป็นพาหะนำโรคเข้าฟาร์ม

2.4 โรคบิดมูกเลือดในสุกร (swine dysentery) โรคบิดมูกเลือดในสุกรเป็นโรคท้องร่วงชนิดติดต่อทางระบบทางเดินอาหาร

2.4.1 อาการ สุกรมีอาการถ่ายอุจจาระเหลวเป็นมูกเลือดปนเศษเนื้อเยื่อที่ลอกหลุด (mucohemorrhagic diarrhea) เนื่องจากลำไส้มีอาการอักเสบอย่างรุนแรง โรคนี้มักเกิดกับสุกรรุ่นสุกรขุน และสุกรพันธุ์ทดแทน สาเหตุของโรคเกิดจากเชื้อ Serpulina (Treponema) hyodysenteriae ซึ่งเป็นเชื้อที่มีลักษณะเป็นเกลียว (spirochete) อัตราการตายของลูกสุกรอาจสูงถึง 25 เปอร์เซ็นต์ (จิรา คงครอง, 2549)

2.4.2 การป้องกัน โรค

2.4.2.1 การนำสุกรใหม่เข้าฟาร์มต้องนำมาจากฟาร์มที่ไม่มีประวัติของโรคนี้ ควรกักสัตว์ไว้ระยะหนึ่งพร้อมทั้งให้ยาเพื่อกำจัดเชื้อที่บังเอิญอาจติดมากับตัวพาหะ ยาที่ใช้ เช่น dimetridazole , ronidazole , carbadox

2.4.2.2 ฟาร์มสุกรควรจะแยกออกจากฟาร์มอื่นๆ และควรมีการสุขาภิบาล

2.4.2.3 ควรกำจัดพาหนะที่เป็นตัวนำโรค เช่น หนู นก ของใช้ที่เปื้อนอุจจาระสัตว์ป่วย ได้แก่ รถ รองเท้าบูต ถุงมือ ที่ตักอุจจาระ

2.4.2.4 ป้องกันและกำจัดความเครียด เช่น การไล่จับต้อนสุกร การขนส่งระยะทางไกล ๆ สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน การเปลี่ยนสูตรอาหาร เป็นต้น

2.4.3 การรักษา ไม่ได้ผล แต่ถ้าใช้ยาพวกซัลฟาจะช่วยได้บ้าง

2.5 โรคแท้งติดต่อกันจากเชื้อไวรัส (parvoviral abortion)

2.5.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อพาร์โวไวรัส (Parvovirus)

2.5.2 การติดต่อ โดยการผสมพันธุ์ การกินและหายใจเอาไวรัสที่ปะปนออกมาจากน้ำมูก น้ำลาย อุจจาระ ปัสสาวะของสุกรป่วย มดลูกและลูกที่ตายแล้ว พบเกิดโรคในสุกรสาว (gilts) และสุกรนาง (sows) ส่วนพ่อพันธุ์ (boars) เป็นพาหะนำโรค

2.5.3 อาการของโรคแท้งติดต่อกัน สุกรสาวมักพบอาการตั้งท้องเทียม (pseudo-pregnance) ผสมไม่ติดหรืออัตราการผสมติดลดลง แท้งในช่วงต้น ๆ ของการตั้งท้อง สุกรนาง จะพบอาการแท้ง ลูกตายในท้อง ลูกคลอดออกมาอ่อนแอหรือตาย จำนวนลูกกรอก (mummy) จะเพิ่มขึ้นระยะการเป็น สัตว์คลอดไปกว่าปกติ

2.5.4 การรักษา ไม่มี

2.6 โรคท้องร่วงในลูกสุกร (piglet scours) โรคนี้เกิดจากเชื้ออีโคไลและซัลโมเนลลา เกิดกับลูกสุกรที่ยังไม่หย่านมหรือเพิ่งหย่านมใหม่ ๆ ในลูกสุกรที่อยู่ต่ำกว่า 1 สัปดาห์ มักจะมีอัตราการป่วยและตายสูง เชื้อแบคทีเรียทั้งสองชนิดนี้มักจะเป็นสาเหตุของโรคร่วมกัน แต่บางรายจะมีสาเหตุจากเชื้ออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ลูกสุกรจะแสดงอาการอุจจาระเหลว มีกลิ่นเหม็น ลูกสุกรจะหมดแรงนอนสุมกันตามมุมคอก และตายในที่สุด

2.6.1 การป้องกัน จะต้องเน้นในด้านหลักสุขศาสตร์ให้มากที่สุด

2.6.2 การรักษา ให้ใช้ยาพวกปฏิชีวนะหรือกลุ่มซัลฟา

2.7 โรคปากและเท้าเปื่อย (foot and mouth disease or FMD) สุกรที่เป็น โรคมักจะพบเป็นแผลที่เท้า สุกรจะแสดงอาการขาเจ็บ เดินขาเกแผล มักจะนอนตลอดเวลา เดินด้วยขา ขาหลังเดินถ่างออก โรคนี้เกิดจากเชื้อไวรัส

2.7.1 การป้องกัน โดยการฉีดวัคซีนป้องกันโรคล่วงหน้าทุก ๆ 6 เดือน

2.7.2 การรักษา ใช้ยาปฏิชีวนะและยาทาที่

2.8 โรคปอดโรนิวโมเนีย (pleuropneumonia)

2.8.1 สาเหตุ โรคปอดโรนิวโมเนียหรือโรคปอดติดเชื้อโครง เป็นโรคที่เกิดในสุกรสาเหตุเกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ชื่อ Haemophilus pleuropneumoniae

2.8.2 อาการ สุกรที่เป็นโรคนี้จะมีอาการทางระบบหายใจ คือ หายใจลำบาก หอบ ไอ น้ำมูก

ไหล ใช้สูง ไม่ทานอาหาร และอาจตายภายใน 1 – 2 วัน ในรายที่เป็นแบบเฉียบพลัน เมื่อผ่าซากอาจเห็นแค่ปอดแดงซ้ำ ถ้าในรายติดเชื้อแบบเรื้อรังจะแสดงอาการทางระบบหายใจตั้งแต่ 5 - 7 วัน เป็นต้นไป เมื่อผ่าซากจะพบแผ่นหนองปกคลุมที่ช่องอก หนาบางแล้วแต่ความรุนแรง ทำให้เยื่อหุ้มหัวใจ เยื่อหุ้มปอดติดแน่นและติดกับซี่โครง จึงได้ชื่อว่า โรคปอดติดซี่โครง ในสุกรบางรายถ้าไอจามรุนแรงจนทำให้ปอดติดกันแน่นจิกขาดมีเลือดไหลออกมาทางปาก ทางจมูก สุกรทุกอายุมีสิทธิเป็นโรคนี้นี้ได้แต่ส่วนใหญ่เป็นสุกรขุน อัตราการป่วย 50 – 100 เปอร์เซ็นต์ อัตรา การตายในช่วงแรก 5 – 10 เปอร์เซ็นต์ สุกรตัวที่รอดตายจะแคระแกรน และเป็นตัวแพร่กระจายโรคอีกในโอกาสต่อไป ความเครียดจากการเดินทาง สภาพการเปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศอย่างกระทันหัน การจัดการฟาร์มที่แออัดเป็นสาเหตุโน้มนำทำให้โรคระบาด การนำสุกรจากที่อื่นเข้าเลี้ยงปะปนโดยที่ยังไม่ได้กักดูอาการอาจเป็นการนำเอาเชื้อนี้เข้าสู่ฟาร์มได้ (วันทนิย์ เนรมิตทานสุข, 2549)

2.8.3 การรักษา การใช้ยาปฏิชีวนะในการรักษาโรคพลูโรนิวโมเนียในประเทศไทยยังได้ผลอยู่แต่ควรจะได้มีการทดสอบหาความไวของเชื้อต่อยาจากห้องปฏิบัติการก่อน เพื่อการรักษาที่ได้ผลคุ้มค่า

3. โรคที่สำคัญในสัตว์ปีก

โรคที่สำคัญในสัตว์ปีกในปัจจุบันมีอยู่ด้วยกันหลายโรค บางโรคก็ระบาดเป็นบางปี บางโรคก็ระบาดทุกปี เช่น โรคนิวคาสเซิล ซึ่งในปัจจุบันนี้โรคที่สำคัญที่สุดในสัตว์ปีก คือ โรคไข้หวัดนก ซึ่งจะพบการระบาดในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยของเราด้วย ซึ่งปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์กำลังคิดค้นหาวัคซีนมาป้องกันไข้หวัดนกอย่างเร่งด่วน รายละเอียดของโรคที่สำคัญในสัตว์ปีกมีดังนี้

3.1 โรคไข้หวัดนก (bird flu) เป็นโรคที่มีความสำคัญและระบาดอยู่ในหลาย ๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย สร้างความเสียหายให้กับธุรกิจการเลี้ยงสัตว์เป็นจำนวนมาก

3.1.1 สาเหตุของโรค เป็นโรคที่เกิดจากการติดเชื้อไวรัส Influenza ในตระกูล orthomyxoviridae ซึ่งเป็น RNA ไวรัสชนิดมีเปลือกหุ้ม (envelope) โดยมีแอนติเจนที่สำคัญได้แก่ hemagglutinin (H) มี 15 ชนิด และ neuraminidase (N) มี 9 ชนิด เชื้อไวรัส Influenza แบ่งเป็น 3 types ได้แก่

3.1.1.1 Type A แบ่งย่อยเป็นหลาย subtypes ตามความแตกต่างของ H และ N antigens พบในคนและสัตว์ชนิดต่าง ๆ

- (1) คน พบ 3 ชนิด ได้แก่ H1N1 , H2N2 , H3N2 และ H5N1
- (2) สุกร พบ 3 ชนิด ได้แก่ H1N1 , H1N2 และ H3N2
- (3) ม้า พบ 2 ชนิด ได้แก่ H3N8 และ H7N7
- (4) สัตว์ปีก พบทุกชนิด ได้แก่ H1 – 15 และ N1 – 9

3.1.1.2 type B ไม่มี subtype พบเฉพาะในคน

3.1.1.3 type C ไม่มี subtype พบในคนและสุกร

3.1.2 การแพร่ของเชื้อ จากสัตว์ที่ติดเชื้อทางสิ่งขับถ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะทางอุจจาระของ นกเป็ดน้ำ ซึ่งมักเป็นตัวอมเชื้อแต่ไม่แสดงอาการ ทำให้มีเชื้อปนเปื้อนอยู่ในแหล่งน้ำได้เป็น เวลานาน การติดต่อในสัตว์เกิดขึ้นได้ทั้งทางตรงโดยการสัมผัสกับสัตว์ป่วยและสิ่งขับถ่ายจากสัตว์ ป่วย และทางอ้อมจากเชื้อที่ปนเปื้อนในน้ำ อาหาร เสื้อผ้า รองเท้า พาหนะ และอื่น ๆ (อรุณี ชัยสิงห์, 2549)

3.1.3 การติดเชื้อในสัตว์ปีก แบ่งออกเป็น

3.1.3.1 ชนิดที่ไม่แสดงอาการ และที่ทำให้มีอาการป่วยเพียงเล็กน้อย พบได้ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกอาจมีสาเหตุจากเชื้อชนิด H1 – 15

3.1.3.2 ชนิดที่ทำให้เกิดอาการรุนแรงมากมีอัตราการตายสูง มีรายงานการระบาดในบาง ประเทศเท่านั้น เช่น สหรัฐอเมริกา เม็กซิโก ประเทศยุโรป ออสเตรเลีย ฮองกง และปาเกีสถาน ใน ประเทศไทยไม่เคยมีการระบาดของโรคนี้อีก

3.1.4 อาการและวิการ ระยะฟักตัวของโรคอาจสั้นเพียงไม่กี่ชั่วโมงจนถึง 3 วัน ขึ้นอยู่กับชนิด ของเชื้อ วิธีการที่ได้รับเชื้อ จำนวนเชื้อ และชนิดของสัตว์

3.1.4.1 อาการ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ชนิดสัตว์ อายุ สภาพความเครียด โรคแทรก ซ้อน และอื่น ๆ เชื้อที่ทำให้เกิดอาการรุนแรงในสัตว์ปีกชนิดหนึ่งอาจไม่ทำให้เกิดอาการใด ๆ ใน สัตว์ปีกอีกชนิดหนึ่ง อาการที่พบโดยทั่วไป ได้แก่

- (1) ซุบผอม ซึมมาก ไม่กินอาหาร ขนยุ่ง ไข่ลด
- (2) ไอ จาม หายใจลำบาก น้ำตาไหลมาก หน้าบวม หงอน มีสีคล้ำ
- (3) อาจมีอาการของระบบประสาท และท้องเสีย
- (4) รายที่รุนแรงจะตายกระทันหันโดยไม่แสดงอาการ (อัตราการตายอาจสูงถึง 100 เปอร์เซ็นต์)

3.1.4.2 วิการ ขึ้นอยู่กับชนิดของเชื้อ ชนิดสัตว์ และอื่น ๆ เช่นเดียวกัน ในรายที่รุนแรงและตาย ทันทีอาจไม่พบวิการใด ๆ ลักษณะของวิการที่มีรายงานในไก่และไก่งวง ได้แก่

- (1) ซากพอมแห้ง
- (2) มีการบวมน้ำใต้ผิวหนังที่ส่วนหัวและคอ
- (3) ตาอักเสบบวมแดง และอาจมีจุดเลือดออก
- (4) หลอดลมอักเสบรุนแรงมีเมือกมาก
- (5) มีจุดเลือดออกที่กระเพาะแท้ โดยเฉพาะตรงรอยต่อกับก้น
- (6) มีการลอกหลุดและจุดเลือดออกที่ผนังของก้น
- (7) ไตบวมแดงและอาจพบยูเรตที่ท่อไต

3.1.4.3 โรคที่คล้ายคลึงกัน

- (1) อหิวาต์ไก่อชนิดรุนแรง
- (2) นิวคาสเซิล
- (3) กล้องเสียงและหลอดลมอักเสบติดต่อกัน
- (4) การติดเชื้อมัคโคพลาสมา และแบคทีเรียชนิดอื่น ๆ

3.1.5 การวินิจฉัยและชันสูตรโรค จำเป็นต้องทำการแยกพิสูจน์เชื้อไวรัสและการทดสอบความรุนแรงของเชื้อทางห้องปฏิบัติการ

3.1.6 การควบคุมและป้องกัน ทำได้ดังนี้

3.1.6.1 มีการสุขาภิบาลและการจัดการฟาร์มที่เข้มงวด

3.1.6.2 ในกรณีที่เกิดโรคระบาดให้ทำลายสัตว์ทั้งหมด

3.1.6.3 ทำความสะอาดโรงเรือนและใช้ยาฆ่าเชื้อโรคให้ทั่วถึง

3.1.6.4 พักเลี้ยงอย่างน้อย 21 วัน

3.1.7 การทำลายเชื้อ เนื่องจากเชื้อไวรัสนี้มีเปลือกหุ้มจึงถูกทำลายได้ง่ายด้วยความร้อน (เช่น ที่อุณหภูมิ 56 องศาเซลเซียส นาน 3 ชั่วโมง ที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส นาน 30 นาที) และใช้สารเคมีต่าง ๆ เช่น สารที่มีคุณสมบัติในการละลายไขมัน (lipid solvents) เช่น ฟอรัมาลิน เป็นต้น เชื้อนี้สามารถคงอยู่ได้นานในสิ่งขับถ่าย เช่น น้ำมูก น้ำตา น้ำลาย เสมหะ อุจจาระ ฯ

3.2 โรคนิวคาสเซิล (newcastle disease)

3.2.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อ Paramyxovirus พวกรังเอินเอไวรัส มีหลายสเตรนแยกเป็นชนิดรุนแรง ชนิดรุนแรงปานกลาง และชนิดไม่รุนแรง

3.2.2 การติดต่อของโรคและแพร่โรค ส่วนมากเกิดโรคทางการหายใจ น้ำ และอาหาร สัตว์ปีกชนิดอื่นเป็นพาหะนำโรคมานำสู่ไก่ เช่น นกกระจอก นกเอี้ยง อีเก้ง ไก่วง เป็ด ห่าน เป็นต้น เกิดในไก่ทุกอายุ

3.2.3 อาการ ขึ้นอยู่กับสายพันธุ์เชื้อ ชนิดรุนแรงไก่อตายเป็นจำนวนมากทันที เริ่มเป็นโรคจะแสดงอาการทางระบบหายใจ หายใจลำบาก มีเสียงดัง ไอ จาม ซึม เบื่ออาหาร ตัวสกปรก ทวารหนักเปื้อนอุจจาระ กล้ามเนื้อสั่น หัวสั่น คอปิด ปีกตก อัมพาตก่อนตาย เดินโซเซล้มลง ไก่ที่แสดงอาการทางประสาทแล้วจะไม่รอด อัตราการเป็นโรค 60 – 100 เปอร์เซ็นต์ ไก่ที่รอดจะแคระแกร็น คอปิด ปีกตกตลอดอายุ

3.2.4 การรักษา

3.2.4.1 ไม่มียารักษาโดยตรง อาจให้วิตามินและสารอิเล็กโทรไลต์ ละลายน้ำให้ไก่กิน ไก่จะฟื้นโรคได้เร็วขึ้น

3.2.4.2 ให้ยาปฏิชีวนะและยาซัลฟาละลายน้ำให้กินเพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อนที่มีสาเหตุจากเชื้อแบคทีเรีย

3.2.5 การป้องกัน

3.2.5.1 ดูแลสุขภาพในโรงเรือน

3.2.5.2 ควบคุมสัตว์พาหะนำโรค

3.2.5.3 เข้มงวดการเคลื่อนย้ายไก่

3.2.5.4 ให้อาหารตามกำหนด

3.2.6 การใช้วัคซีนของกรมปศุสัตว์ มี 2 ชนิด ดังนี้

3.2.6.1 วัคซีนนิวคาสเซิลเชื้อตาย สเตรนลาโซต้า ให้อายุ 18 – 22 สัปดาห์

3.2.6.2 วัคซีนนิวคาสเซิลเชื้อเป็น สเตรนลาโซต้า ให้อายุ 7 – 10 วัน และอายุ 3 – 4

สัปดาห์

3.3 โรคฝีดาษไก่ (fowl pox)

3.3.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อ Fowl pox virus พบในสัตว์ปีกหลายชนิด

3.3.2 การติดต่อและแพร่โรค ติดต่อได้ดังนี้

3.3.2.1 โดยการสัมผัสกับไก่ป่วย เชื้อเข้าทางบาดแผล

3.3.2.2 แมลงดูดเลือด

3.3.2.3 ไวรส์จากไก่ป่วยปะปนในน้ำและอาหาร

3.3.3 อาการและอาการจากการผ่าซาก มีลักษณะดังนี้

3.3.3.1 ชนิดแห้ง พบสะเก็ดแผลแห้งที่บริเวณใบหน้า หงอน เหนียง คิวหนัง และที่ขา

3.3.3.2 ชนิดเปียก จะพบแผลนูนหรือเนื้อตายเป็นแผ่นที่บริเวณลำคอส่วนต้นของหลอดอาหาร

มีผลต่อการหายใจ การกลืนอาหาร ทำให้ไก่ตายได้

3.3.3.3 ชนิดแสดงอาการเป็นหวัด คล้ายกันกับชนิดเปียก

3.3.3.4 ไก่กระทงมักจะพบได้ในไก่อายุน้อย

3.3.3.5 ในไก่ไข่ อัตราการไข่ลดลงเล็กน้อย

3.3.4 การรักษา

3.3.4.1 ไม่มียารักษาโดยตรง

3.3.4.2 ใช้ยาปฏิชีวนะละลายน้ำกินเพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อน

3.3.4.3 ใช้วิตามิน เกลือแร่ ช่วยให้ไก่แข็งแรงขึ้น ไก่ที่หายจากการเป็นโรคจะมีภูมิคุ้มมตลอดอายุ

3.3.5 การป้องกัน

3.3.5.1 ควบคุมดูแลสุขลักษณะในฟาร์ม

3.3.5.2 พบไก่ป่วยแยกออกทำลาย

3.3.5.3 ให้อาหารไก่ให้ไก่อายุ 2 – 5 สัปดาห์ โดยการแทงปีก

3.4 โรคกล่องเสียงอักเสบติดต่อ (infectious laryngotracheitis)

3.4.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อ Herpes virus พวกดีเอ็นเอไวรัส

3.4.2 การติดต่อและแพร่โรค โดยพบทางการหายใจ น้ำ และอาหาร ไก่ทุกอายุสามารถติดเชื้อนี้

ได้ แต่ในไก่เล็กจะพบโรคน้อยและไม่รุนแรง

3.4.3 อาการ ชนิดรุนแรง ไก่มีมีน้ำมูกไหล หายใจลำบากมีเสียงดัง อ้าปากหายใจ และบางครั้ง ร้องเสียงดัง จามมีเลือดปนออกมา ชนิดไม่รุนแรงมีอาการตาอักเสบ น้ำมูก น้ำตาไหล หน้าบวม ไข่ ลด

3.4.4 วิศวกรจากการผ่าซาก จะพบว่า ชนิดรุนแรง พบกล่องเสียงและหลอดลมอักเสบอย่าง รุนแรง หลอดลมมีเลือดออก พบก้อนเลือดและหนองอุดตันอยู่ ชนิดเรื้อรังพบ แผ่นเนื้อตายคล้าย เนยแข็งในกล่องเสียง หลอดลม และช่องปาก

3.4.5 การรักษา ไม่มียารักษาโดยตรง ป้องกันโรคแทรกซ้อนจากเชื้อแบคทีเรีย โดยให้ยา ปฏิชีวนะละลายน้ำ

3.4.6 การป้องกัน ทำได้โดย

3.4.6.1 หลีกเลี่ยงการนำไก่ต่างอายุมาเลี้ยงคละกัน

3.4.6.2 ดูแลสุขาภิบาลในโรงเรือน

3.4.6.3 ใช้วัคซีนตามกำหนด

3.5 โรคหลอดลอักเสบติดต่อ (infectious bronchitis)

3.5.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อ Corona virus พวกอาร์เอ็นเอไวรัส

3.5.2 การติดต่อและแพร่โรค

3.5.2.1 จากการสัมผัสกับไก่ป่วยหรือสัตว์พาหะ

3.5.2.2 ไก่ป่วยถ่ายเชื้อไวรัสปนมากับอาหาร น้ำ สิ่งรองนอน

3.5.2.3 โดยการหายใจ

3.5.2.4 ไก่แม่พันธุ์จะถ่ายเชื้อไวรัสผ่านไข่ได้

3.5.2.5 มีการแพร่กระจายในฝูงอย่างรวดเร็ว

3.5.3 อาการในลูกไก่ ซึม เป็นหวัด หายใจมีเสียงดัง เยื่อชั้นตาอักเสบ ตาเปื่อยและ ไข่ชน้สวมน้ำมูกขึ้นไหลออกจากโพรงจมูก ฟุนนอนหมอบ ไก่ป่วยจะตายด้วยระบบหายใจล้มเหลว อัตราการ เป็นโรค 100 เปอร์เซ็นต์ อัตราการตาย 1 – 40 เปอร์เซ็นต์ ในไก่ไข่และพ่อแม่พันธุ์ อาการทางระบบ หายใจไม่เด่นชัด ไก่ไข่แม่พันธุ์ ไข่ลด ไข่ที่ออกมาจะมีขนาดเล็ก บิดเบี้ยว หรือไข่ดิบ เมื่อกะเทาะ เปลือกไข่จะพบไข่ขาวเป็นน้ำไข่แดง ผิดรูปร่าง หลังจากฟักโรคอัตราการไข่จะเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ มี อัตราการตายต่ำถ้าไม่มีโรคแทรกซ้อน

3.5.4 วิศวกร จากการผ่าซากจะพบหลอดลมอักเสบ มีเมือก ไก่ไข่พบไข่แดงแตกในช่องท้อง ไต บวมขยายใหญ่ พร้อมกับมียูเรตสะสมในท่อหลอดไต

3.5.5 การรักษา ทำได้ดังนี้

3.5.5.1 ไม่มีวิธีการรักษาที่ได้ผล

3.5.5.2 ในฝูงที่เป็นโรคให้วิตามินและอีเลคโตรไลต์ละลายน้ำให้กินช่วยให้ไก่ฟื้นโรคเร็วขึ้น

3.5.5.3 อาจให้ยาปฏิชีวนะละลายน้ำให้กินเพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อน

3.5.6 การป้องกัน ทำได้ดังนี้

3.5.6.1 นำลูกไก่จากฟาร์มที่ปลอดโรคมะเร็ง

3.5.6.2 ไม่เลี้ยงไก่หลายอายุคละกันในโรงเรือน

3.5.6.3 การใช้วัคซีนตามกำหนด

3.6 กาฬโรคเป็ด (duck plague)

3.6.1 สาเหตุเกิดจากเชื้อเฮอร์ปีส์ไวรัส (Herpes virus)

3.6.2 การติดต่อ ทางน้ำมูก น้ำลาย อูจาระของสัตว์ป่วยและพบโรคได้ใน เป็ด ห่าน หงส์ ทุกอายุ

3.6.3 อาการระยะแรกซึม ไม่กินอาหาร เปลือกตาปิด น้ำมูกไหล หิวน้ำ ถ่ายเหลวเป็นน้ำอาจมี อูจาระปน ยืนไม่ได้ คอตก อัตราตาย 5 – 100 เปอร์เซ็นต์ เป็ดโตตาย มากกว่าเป็ดรุ่น ตายภายใน 1 – 5 วัน หลังแสดงอาการ

3.6.4 วิการ มีการอักเสบอย่างรุนแรงของระบบทางเดินอาหาร เริ่มแรกมีจุดเลือดออกบนเยื่อ ผนังลำไส้เล็ก ลำไส้ใหญ่ ทวารหนัก ต่อมาพบแผ่นเนื้อตายสีขาวเหลืองปกคลุมอยู่ตลอดความยาว ของหลอดอาหาร ลักษณะนี้พบในเป็ดโตไม่พบในเป็ดเล็ก นอกจากนี้ยังพบ จุดเลือดออกที่ไต ตับอ่อน ต่อมเบอริชซ่า ซึ่งมักไม่ค่อยพบในลูกเป็ด

3.6.5 การรักษา ไม่มี

3.6.6 การป้องกัน ให้วัคซีนเชื้อเป็นและจัดการสุขาภิบาลที่ดี

3.7 โรคกัมโบโร (gumboro's disease)

3.7.1 สาเหตุ เฮอร์น่าไวรัส (Burnavirus)

3.7.2 การติดต่อ เชื้อออกมากับอูจาระไก่ป่วย อาจติดต่อกันโดยไก่จิกกันกันหรือมีแมลงเป็นตัวนำ พบโรคได้ในไก่อายุตั้งแต่ 3 สัปดาห์ถึง 8 สัปดาห์

3.7.3 อาการ ซึม กินอาหารน้อยลง ท้องเสียเป็นน้ำ แล้วเริ่มทยอยตาย 30 – 60 เปอร์เซ็นต์ ภายในระยะ 3 – 4 วัน

3.7.4 วิการ พบกล้ามเนื้อบริเวณอก ขา มีเลือดออก ลำไส้อักเสบ ไตบวม มีเกลือยูเรท (urate) สีขาวอยู่ภายใน เบอริชซ่ามีสีซีด ต่อมา มีจุดเลือดออก เบอริชซ่าขยายโตแล้ว ค่อย ๆ เล็กลงอาจเหลือ ร่องรอยของจุดเลือดออก สีเทาของเนื้อตาย หรืออาจพบหนองภายในเบอริชซ่า ม้ามมีจุดเนื้อตายสีเทา เล็ก ๆ กระจายทั่วอวัยวะมีจุดเลือดออก

3.7.5 การรักษา ไม่มี ถ้าเป็นโรคแล้ว พยายามควบคุมการเกิด โรคแทรกซ้อนจากแบคทีเรีย เพื่อลดอัตราการ

3.7.6 การป้องกัน การจัดการสุขาภิบาลที่ดี ให้วัคซีน ครั้งแรก เมื่ออายุ 5 – 7 วัน ครั้งที่สอง เมื่ออายุ 21 วัน

3.8 โรคคอหิวคืดเป็ด – ไก่ (fowl cholera)

3.8.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Pasteurella multocida*

3.8.2 การติดต่อ ติดต่อได้หลายทางดังนี้

3.8.2.1 โดยการกินอาหาร หรือน้ำที่มีเชื้อโรคเข้าไป

3.8.2.2 การหายใจติดต่อไปยังไก่ที่อยู่ใกล้ชิดกัน

3.8.2.3 เชื้อโรคติดต่อไปยังอุปกรณ์การเลี้ยง คน สุนัข แมว นก หนู แมลงวัน ฯ เป็นต้นนำโรค

3.8.2.4 เชื้อปนเปื้อนในดิน

3.8.2.5 เป็ดและไก่ที่เลี้ยงใกล้แหล่งน้ำ เมื่อมีซากเป็ดซากไก่ที่ป่วยตายด้วยโรคนี้และสิ่งขับถ่าย เช่น อุจจาระ น้ำมูก เสมหะ สิ่งปนอน ที่ตกลงในน้ำทำให้เชื้อโรคแพร่กระจายไปตามกระแสน้ำได้

3.8.2.6 การชำแหละเป็ดและไก่ที่ป่วยและตายด้วยโรคนี้ เศษเนื้อ เลือด และน้ำล้าง ทำให้เชื้อโรคแพร่ระบาดได้

3.8.2.7 การเคลื่อนย้ายเป็ดและไก่ที่เป็นโรคไปสถานที่อีกแห่งหนึ่ง เช่น ตลาดนัด ตลาดซื้อขาย ฯ

3.8.3 อาการ แบ่งออกเป็น

3.8.3.1 ชนิดร้ายแรงหรือเฉียบพลัน เป็ด – ไก่ป่วยและตายกระทันหันโดยไม่แสดงอาการให้เห็น หรืออาจพบไข้สูง มีน้ำมูก น้ำลายไหลเป็นเมือก หัวตก หน้าและหงอนสีม่วงคล้ำ หายใจลำบาก และถี่ เบื่ออาหาร กระจายน้ำจืด ท้องร่วง อุจจาระมีสีเหลือง ขนร่วง ตายภายใน 2 – 3 วัน

3.8.3.2 ชนิดเรื้อรัง เกิดจากพวกที่ป่วยแล้วไม่ตาย บางครั้งจะป่วยนานเป็นเดือน ๆ มีอาการหงอยซึม พบลักษณะบวมที่เหนียง โพรงจุก ข้อขา ข้อปีก ฝ่าเท้า และบริเวณก้น ตาแฉะ หายใจเสียงดัง หอบ

3.8.4 การป้องกัน ทำได้โดย ทำความสะอาดภายในเล้าเป็นประจำ ภายใน โรงเรือนต้องโปร่ง อากาศถ่ายเทดี เย็นสบาย ไม่อบอ้าว ไม่ควรเลี้ยงเป็ดและไก่หนาแน่นจนเกินไป ป้องกันพาหะต่าง ๆ และมีมาตรการการเข้าออกฟาร์ม

3.8.5 การรักษา ให้ยาปฏิชีวนะหรือยาซัลฟา โดยการฉีดหรือละลายน้ำให้กิน ติดต่อกัน 2 – 3 วัน ติดต่อสัตวแพทย์ในพื้นที่

3.9 โรคบิด (coccidiosis)

3.9.1 สาเหตุ เกิดจากเชื้อโปรโตซัว อัยเมอเรีย เช่น อัยเมอเรีย เนคาทริกซ์ (*Eimeria necatrix*) อัยเมอเรีย เทเนลลา (*Eimeria tenella*) และอัยเมอเรีย อะเซอร์วูลินา (*Eimeria acervulina*) เป็นต้น พบโรคบ่อยถ้าอุณหภูมิและความชื้นในโรงเรือนสูงหรือสิ่งรองพื้นเปียกชื้นอยู่เสมอ ๆ

3.9.2 การติดต่อ โดยการกิน โอโอซิสที่ลักษณะคล้ายไข่พยาธิที่แก่เต็มที่แล้วเข้าไป

3.9.3 อาการ ขึ้นกับชนิดของเชื้ออัยเมอเรีย ชนิดที่ไม่รุนแรงอาจทำให้ไก่ป่วยเล็กน้อยหรือไม่

ป่วยเลย แต่ชนิดที่รุนแรง จะทำให้ไก่ท้องเสียถ่ายเป็นเมือกหรือเป็นเลือด และทำให้ร่างกายขาดน้ำ ขนยุ่ง หงอยซึม ซีด ยืนหรือนอนสุมกัน อ่อนเพลีย ผิวหนังขาดสารสี กินอาหารน้อยลง โตช้า แคระแกรน จำนวนตายไม่แน่นอน แต่ถ้าเป็นรุนแรงจะตายมาก โดยเฉพาะชนิดที่เกิดจากอัยเมอเรีย เนคาทริกซ์ และอัยเมอเรีย เทเนลลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีแบคทีเรียแทรกซ้อน

3.9.4 การรักษา ใช้ยาแอมโพลีแอมโซเดียม ซัลฟาคลอโรไพราซีน โมโนไฮเดรต (อีเอสบี3) ซัลฟาควินอกซาลิน ซัลฟาไดเมทอซอกซิน และโทลทราซูริล ควรเพิ่มวิตามินเอ และเค ในอาหาร หรือน้ำ เปลี่ยนสิ่งรองพื้น เพื่อลดจำนวน โอโอซิสท์

3.9.5 การป้องกัน โรค หลีกเลี้ยงสิ่งรองพื้นเปียกชื้น ควบคุมให้ไก่ได้รับโอโอซิสท์จำนวนน้อย และควบคุมสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม เลี้ยงไก่บนเล้าลอยหรือยกพื้น

3.10 โรคมาร์เคซ (marek's disease) โรคนี้นี้เป็นโรคระบาดที่ร้ายแรงของไก่เช่นกัน คือ นอกจากจะทำให้ไก่ป่วยตายในอัตราสูงถึงร้อยละ 5 – 30 แล้ว ยังทำให้ไก่กินอาหารมากแต่เปลี่ยนเป็นเนื้อได้น้อย เกิดจากเชื้อไวรัส ถ้าเป็นชนิดเฉียบพลัน ไก่จะตายทันทีในอัตราร้อยละ 70 ถึง 80 ถ้าเป็นแบบอัมพาต ทรงตัวไม่ได้ เดินขาลาก ในที่สุดจะนอน ความรุนแรงของโรคนี้นี้จะมากขึ้นแค่นั้น ขึ้นอยู่กับสายพันธุ์ไก่ เพศ และอายุ

3.10.1 การป้องกัน โดยใช้วัคซีนป้องกันโรคดังกล่าว

3.10.2 การรักษา ยังไม่มียารักษาที่ได้ผลดี

3.11 โรคอุจจาระขาวหรือโรคจีขาว (pullorum) เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย (Salmonella pullorum) ซึ่งติดต่อกันได้ในไก่ ไก่วง นกยูง กระจอก นกพิราบ นกกระจอก โรคนี้นี้เป็นปัญหาใหญ่ในไก่เล็ก โดยเฉพาะไก่อายุเกิน 1 สัปดาห์ ไก่ป่วยจะตายไปเรื่อย ๆ เป็นเวลา 2 – 3 สัปดาห์ การตายอาจจะสูงถึงร้อยละ 80 ไก่ที่อายุมากกว่า 4 สัปดาห์ อัตราการตายจะต่ำ ไก่จะแสดงอาการโลหิตเป็นพิษ อุจจาระมีสีขาว เหลว ก้นเปียกแฉะ หงอยซึม ยืนสั่น หายใจลำบาก คอตก ไก่ใหญ่ จะเป็นแบบเรื้อรัง

3.11.1 การป้องกัน ทำได้โดย

3.11.1.1 ตรวจเลือดพ่อแม่พันธุ์ด้วยแอนติเจนอย่างสม่ำเสมอ

3.11.1.2 ใช้ยามาเชื้อพ่นภายในเล้าและตู้ฟักไข่ให้ทั่วถึง

3.11.1.3 รมควันโดยใช้ด่างทับทิม 20 กรัม ผสมกับฟอร์มาลิน 40 มิลลิลิตร

3.11.2 การรักษา ไม่รักษาสัตว์ป่วย ควรทำลายเพื่อกำจัดสาเหตุของโรคให้หมดไป

3.12 โรคหัดแห่งเรื้อรัง (chronic respiratory disease or CRD) โรคนี้นี้เกิดจากเชื้อแบคทีเรียพลาสมาไมโคพลาสมา (Mycoplasma gallisepticum) มักจะมีโรคแทรกซ้อนเกิดขึ้นเสมอ จะมีอาการจาม บ่อย ๆ มีน้ำมูก กินอาหารน้อยลง ไก่พอม แคระแกรน ขนไม่เป็นระเบียบ ชอบนอนซุกตามมุมของเล้า

3.12.1 การป้องกัน ให้แยกสัตว์ป่วยไปทำลาย และใช้หลักสุขศาสตร์เน้นความสะอาดเป็นหลัก

และทำวัคซีนตามโปรแกรม

3.12.2 การรักษา ไข้ยาปฏิชีวนะละลายน้ำให้กินติดต่อกัน 3 – 5 วัน

การสุขาภิบาลสัตว์

การสุขาภิบาล (sanitation) หมายถึง การจัดการทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม รอบ ๆ ตัวสัตว์ให้เหมาะสมกับความต้องการสัตว์แต่ละชนิด พันธุ์ เพศ และอายุ เพื่อให้สัตว์ได้ดำรงชีวิตได้อย่างสุขสบาย มีการเจริญเติบโตเป็นปกติ ให้ผลผลิตสูง และไม่เกิดโรค ซึ่งการสุขาภิบาลสัตว์นั้นจะต้องมีการจัดการในเรื่องต่อไปนี้

1. การจัดการด้านโรงเรือน

โรงเรือนเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทุกชนิด ถ้าหากสัตว์อยู่ในสภาพโรงเรือนที่ไม่เหมาะสมก็จะทำให้เกิดความเครียด สุขภาพอ่อนแอ เจริญเติบโตช้า และผลผลิตลดลง ดังนั้นผู้เลี้ยงสัตว์ จำเป็นที่ต้องจัดการโรงเรือนให้เหมาะสมกับชนิดของสัตว์ซึ่งทำได้ดังนี้

1.1 การเลือกที่ตั้งโรงเรือน ปฏิบัติดังนี้

1.1.1 อยู่ห่างจากชุมชนพอสมควร ทั้งนี้เพื่อป้องกันมลภาวะต่าง ๆ ไปรบกวนคนในชุมชน

1.1.2 น้ำต้องท่วมไม่ถึง

1.1.3 มีสาธารณูปโภคทุกอย่างครบครันเพื่อความสะดวก

1.1.4 ไม่เป็นแหล่งที่เกิดโรคระบาดมาก่อน

1.1.5 คมนาคมสะดวก

1.1.6 มีแหล่งน้ำสะอาดใช้ได้ตลอดปี

1.2 การเลือกแบบของโรงเรือน แบบของโรงเรือนต้องให้เหมาะสมกับชนิด พันธุ์ เพศ และอายุของสัตว์ ที่สำคัญคือให้สัตว์อยู่ได้อย่างสบาย ไม่คับแคบหรือกว้างเกินไป

2. การจัดการด้านอาหารและน้ำสำหรับสัตว์

อาหารและน้ำเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในระบบการสุขาภิบาลสัตว์ สัตว์ต้องกินอาหารและดื่มน้ำที่มีคุณภาพสะอาดและปลอดภัย หากผู้เลี้ยงสัตว์ให้อาหารที่ไม่สะอาดและ ไม่มีคุณภาพแล้วก็จะทำให้สัตว์มีการเจริญเติบโตไม่เป็นไปตามปกติและจะให้ผลตอบแทนต่ำ น้ำก็เหมือนกัน หากสัตว์ได้รับน้ำที่ไม่สะอาดก็จะเกิดโรคกับสัตว์เลี้ยงได้ การจัดการอาหารและน้ำ สำหรับสัตว์ทำได้ดังนี้

2.1 อาหารที่เลี้ยงสัตว์จะต้องสะอาด ใหม่ และน่ากิน

2.2 มีโภชนาครบถ้วนตามความต้องการของสัตว์แต่ละช่วงอายุ

2.3 อาหารต้องไม่ปนเปื้อนสารพิษ เชื้อรา หรือสิ่งเจือปนอื่น ๆ

2.4 วิธีการให้อาหารต้องป้องกันการตกหล่นให้มากที่สุด

2.5 น้ำสำหรับสัตว์ต้องสะอาด ไม่มีสิ่งเจือปน ไม่เต็มหรือกรวย และต้องมีให้สัตว์ดื่มกินอย่างเพียงพอตลอดเวลา

3. การกำจัดของเสียในฟาร์ม

การทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์ทุกประเภทอดไม่ได้ที่จะต้องมีการเลี้ยงสัตว์ อาจจะเป็นน้ำล้างมูลสัตว์ น้ำเสียที่เกิดจากการทำความสะอาด หรือน้ำเสียที่เกิดจากคนที่ปฏิบัติงานในฟาร์ม ถ้าหากเราจัดการไม่ดีและไม่ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้ก็จะส่งผลเสียให้กับคนและสัตว์เลี้ยงในฟาร์มได้ เช่น เกิดกลิ่นเหม็น เกิดแมลงรบกวน และที่สำคัญคืออาจจะเกิดโรคกับสัตว์เลี้ยงของเราได้ ดังนั้น ผู้เลี้ยงสัตว์จึงควรปฏิบัติในการกำจัดของเสียในฟาร์ม ดังนี้

3.1 น้ำล้างคอก ล้างสัตว์ ล้างอุจจาระปัสสาวะ ต้องจัดการดังนี้

3.1.1 พื้นโรงเรือนต้องลาดเอียงเล็กน้อยเพื่อให้น้ำไหลออกภายนอกได้ง่าย

3.1.2 ต้องมีรางระบายน้ำเพื่อรองรับน้ำเสียจากโรงเรือน

3.1.3 ต้องมีบ่อพักน้ำ บ่อตกตะกอน บ่อน้ำใส ก่อนระบายลงแหล่งน้ำสาธารณะ

3.1.4 กำจัดหนอนและแมลงวันไม่ให้รบกวนสัตว์ และเป็นพาหะของโรค

3.2 ซากสัตว์ที่ตาย ขวดขวักชินที่ใช้แล้วต้องกำจัดโดยวิธีการเผา หรือฝังกลบให้ลึก แล้วโรยทับด้วยปูนขาว

3.3 หมั่นทำความสะอาดรอบ ๆ โรงเรือนอยู่เสมอ

4. ระบบจัดเก็บประวัติ และการบันทึกข้อมูลสัตว์

การบันทึกข้อมูลของสัตว์ทุกอย่างมีความสำคัญมาก ผู้เลี้ยงสัตว์จะต้องมีการบันทึกข้อมูลการเลี้ยงสัตว์ทุกชนิด ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์สัตว์ ช่วยในการวินิจฉัยโรค และป้องกันโรค ข้อมูลที่ควรเก็บมีดังนี้

4.1 ประวัติสายพันธุ์สัตว์ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และพี่น้อง

4.2 ประวัติการเจ็บป่วย การรักษา และการให้ยา

4.3 ประวัติการสืบพันธุ์ของสัตว์ เช่น การผสม การคลอด จำนวนลูกที่คลอด น้ำหนักแรกคลอด น้ำหนักลูกหย่านม เป็นต้น

4.4 ประวัติการทำวัคซีนและการถ่ายพยาธิของสัตว์แต่ละตัว

4.5 ประวัติการเกิดโรคระบาดในช่วงที่ผ่านมาและปัจจุบัน การเคลื่อนย้ายสัตว์ การจัดหาพ่อแม่พันธุ์ทดแทน การเกิดโรคระบาดในต่างประเทศ

5. ระบบการป้องกันโรค

การเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดถ้าหากผู้เลี้ยงมีระบบการป้องกันโรคที่ดีแล้วก็มั่นใจได้เลยว่า สัตว์เลี้ยงของเราจะไม่เกิดโรค หรือถ้าเกิดก็จะเกิดในจำนวนที่น้อยมาก การป้องกันโรคที่ดีจะช่วยป้องกันการเกิดโรคในสัตว์เลี้ยงได้ ระบบการป้องกันโรคในสัตว์เลี้ยงนั้นมีดังต่อไปนี้

5.1 ฟาร์มต้องมีรั้วกัน โดยรอบ ป้องกันสัตว์อื่นเข้ามาใกล้ฟาร์ม

5.2 ต้องมีบ่อน้ำยาฆ่าเชื้อโรคหน้าฟาร์ม ทั้งรถทั้งคนที่จะผ่านเข้าฟาร์มต้องผ่าน บ่อน้ำยาหน้าฟาร์ม

5.3 ต้องมีบ่อน้ำยาฆ่าเชื้อโรคหน้าโรงเรือนทุกหลัง ผู้ปฏิบัติงานฟาร์มทุกคนจะต้องผ่านบ่อน้ำยาหน้าโรงเรือนก่อนเข้าไปปฏิบัติงานในโรงเรือนทุกครั้ง

5.4 ห้ามบุคคลภายนอกเข้าออกโดยไม่จำเป็น

5.5 มีระบบป้องกันสัตว์ที่เป็นพาหะ เช่น สุนัข นก หนู แมลงวัน

5.6 ทำความสะอาดคอกสัตว์และตัวสัตว์ อย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง

5.7 มีโปรแกรมทำวัคซีนและถ่ายพยาธิให้กับสัตว์อย่างถูกต้องและเหมาะสม

5.8 ทำการตรวจสอบสุขภาพสัตว์อย่างสม่ำเสมอ

5.9 ทำการคัดสัตว์ที่ป่วย อ่อนแอ หรือพิการออกจากฝูง

5.10 สัตว์ที่ป่วยต้องแยกออกจากสัตว์ปกติ และทำการรักษาให้หาย

5.11 ก่อนนำสัตว์ตัวใหม่เข้าฝูงต้องกักสัตว์เพื่อดูอาการอย่างน้อย 30 วัน

5.12 ฝ้าระวังโรคระบาดประจำถิ่น

5.13 เมื่อเกิดโรคระบาดในฟาร์มต้องแจ้งสัตวแพทย์โดยด่วน

5.14 ใช้ระบบการเลี้ยงแบบเข้าออกพร้อมกันจะช่วยป้องกันการระบาดของโรคได้

5.15 ดำเนินกิจการฟาร์มตามระบบมาตรฐานฟาร์มที่ทางราชการกำหนด

บทสรุป

โรคสัตว์ หมายถึง ความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับร่างกายสัตว์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นกับอวัยวะใดอวัยวะหนึ่ง หรือเกิดขึ้นกับทุกระบบของร่างกาย มีผลทำให้การทำงานของร่างกายและอวัยวะต่าง ๆ เสียไป เมื่อสัตว์เกิดโรคแล้วจะทำให้การเจริญเติบโตช้าลง การให้ผลผลิตลดลง หรือบางครั้ง อาจทำให้สัตว์ตายได้ โรคที่สำคัญในสัตว์มีอยู่ด้วยกันหลายโรคซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโรคที่อยู่ในพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 มีทั้งโรคที่เกิดขึ้นในโค กระบือ ม้า สุกร และสัตว์ปีก ผู้เลี้ยงสัตว์จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรค อาการของโรค วิทยาของโรค และการป้องกันรักษา ทั้งนี้เพื่อหาวิธีการป้องกันไม่ให้สัตว์ป่วยเป็นโรคได้ หรือหากสัตว์เกิดป่วยขึ้นมาแล้วก็สามารถที่จะทำการรักษาได้ ส่วนการสุขาภิบาลจะหมายถึง การจัดการใด ๆ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยและเหมาะสมกับความต้องการ โดยธรรมชาติของสัตว์แต่ละชนิด ทั้งนี้เพื่อให้สัตว์มีสุขภาพแข็งแรง มีการเจริญเติบโตดีและให้ผลผลิตสูง สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวสัตว์ที่

ต้องมีการจัดการให้ดี ได้แก่ ภูมิอากาศ อุณหภูมิ โรงเรือน อาหาร น้ำ และระบบการป้องกันโรค ถ้าผู้เลี้ยงสัตว์มีการสุขาภิบาลที่ดีแล้วสัตว์ก็จะไม่เกิดโรคและให้ผลตอบแทนได้อย่างเต็มที่

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์. (2549 ก). โรคระบาดสัตว์. [Online]. Available : http://www.dld.go.th/law/act1_1.jpg [2549, เมษายน 5].
- . (2549 ข). โรคแอนแทรกซ์. [Online]. Available : <http://www.dld.go.th/Animal/Disease/right.htm> [2549, เมษายน 4].
- เกรียงศักดิ์ พูนสุข. (2536). โรคติดเชื้ในไก่. กรุงเทพมหานคร : คณะสัตวแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรา คงครอง. (2549). โรคบิดมูกเลือดในสุกร. [Online]. Available : <http://www.dld.go.th/niah/Animal/Disease/pig/pig-swin dysentery.htm> [2549, เมษายน 5].
- ดำรง กิตติชัยศรี. (2542). การสุขาภิบาลและโรคสัตว์ทั่วไป. บุรีรัมย์ : คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.
- ชาติรี จิราพันธุ์. (2548). หลักการผลิตสัตว์. นครสวรรค์ : คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- วันทนีย์ เนรมิตทานสุข. (2549). โรคพลุโรนิวโมเนีย. [Online]. Available : http://www.dld.go.th/niah/Publishing/Newsletter/news_pleuroneumonis.htm [2549, เมษายน 5].
- วิจิตร สุขเพสน์. (2549). โรคทริคิโนซิส. [Online]. Available : http://www.dld.go.th/niah/Publishing/Newsletter/news_truchinosis.htm [2549, เมษายน 5].
- สถาบันสุขภาพสัตว์, กรมปศุสัตว์. (2549). โรคเฮโมรายิก เซฟติซีเมีย. [Online]. Available : <http://www.dld.go.th/niah/Animal/Disease/right.htm> [2549, เมษายน 4].
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. (2546). เอกสารการสอนชุดวิชา วิทยาศาสตร์สุขภาพสัตว์ หน่วยที่ 1 – 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อรุณี ชัยสิงห์. (2549). โรคไข้หวัดนก. [Online]. Available : http://www.dld.go.th/niah/Animal/Disease/fowl_birdflu.htm [2549, เมษายน 4].